

LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲJŲ TYRIMŲ TARNYBA

**PAGRINDINĖS KORUPCIJOS RIZIKOS SAVIVALDYBIŲ
VALDOMŲ ĮMONIŲ VEIKLOJE**

*Korupcijos rizikos analizėse ir kituose tyrimuose nustatytų korupcijos rizikų
apžvalga*

Vilnius
2019

TURINYS

1. ĮVADAS	2
2. BENDRIEJI DUOMENYS APIE SAVIVALDYBĖS VALDOMŲ ĮMONIŲ KORUPCINES RIZIKAS	4
3. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ SRITIS	11
3.1. Viešųjų pirkimų planavimas ir inicijavimas	12
3.2. Viešųjų pirkimų organizavimas	15
3.3. Viešųjų pirkimų sutarčių vykdymas ir kontrolė	18
3.4. Pretenzijų nagrinėjimas	19
3.5. Viešųjų ir privačių interesų derinimas	20
3.6. Pirkimo sutarčių neviešinimas	21
4. ĮMONIŲ VALDYMO SRITIS	22
4.1. Atranka į vadovo pareigas ir valdybų sudarymo procedūros	23
4.2. Nesikreipimas į Specialiųjų tyrimų tarnybą dėl informacijos apie asmenis pateikimo ..	27
4.3. Veiklos priežiūra ir kontrolė	28
4.4. Viešųjų ir privačių interesų valdymas	29
4.5. Darbo užmokesčio klausimai	31
4.6. Reglamentavimo ir darbo organizavimo klausimai	32
5. Valdybų ir vadovų veikla	33
6. IŠVADOS	34

Priedai:

1 priedas. „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018 m.“ diagramos	35
2 priedas. Valstybės kontrolės SVĮ valdysenos ir valdymo schema	37
3 priedas. Lietuvos laisvosios rinkos instituto SVĮ diagramos	38
4 priedas. Valdymo koordinavimo centro SVĮ valdysenos schema	39
5 priedas. SVĮ nepotizmo rizikų diagrama	40

IVADAS

Savivaldybės institucija visuomenės gyvenime yra ypač svarbi, kadangi tai arčiausiai žmonių esanti, jų lūkesčius atliepanti ir viešąsias paslaugas užtikrinanti valdžia. Ne mažiau reikšmingos yra savivaldybės valdomos įmonės, kurios teikia vietos transporto, komunalinio ūkio ir paslaugų, teritorijos priežiūros ir daug kitų viešųjų paslaugų. Savivaldybių ir joms pavaldžių įmonių veiklos, paslaugų prieinamumas ir kokybė, veiklos skaidrumas ir atvirumas daro didelę įtaką ir visuomenės požiūriui į pasitikėjimą valstybe.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT), vykdydama savo funkcijas, nuolat nustato, analizuoja ir vertina korupcijos rizikas ne tik valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, bet ir savivaldybių valdomų įmonių¹ (toliau – SVĮ) veikloje. Korupcijos rizikos analizėse ir kituose tyrimuose nustatytų pagrindinių korupcijos rizikų SVĮ veikloje apžvalgos (toliau – Apžvalga) tikslas – apibendrinti, kokios pagrindinės korupcijos rizikos SVĮ veikloje ir, atsižvelgiant į tai, paskatinti SVĮ, jas kontroliuojančias savivaldybes, kitas viešojo sektoriaus įstaigas ir įmones imtis reikiamų veiksmų ir laiku nustatyti galimas korupcijos rizikas, jas mažinti ir (ar) panaikinti, imtis kitų veiksmų antikorupcinei aplinkai kurti.

Apžvalgoje atskleidžiama SVĮ veikla, santykis su savivalda, pateikiami naujausi SVĮ skaidrumo duomenys ir STT atliekant korupcijos rizikos analizes (toliau – KRA) nustatytos SVĮ korupcijos rizikos pažeidžiamose – viešųjų pirkimų ir įmonių valdymo – srityse. Pateikiami nuasmeninti praktiniai nustatytų korupcinio pobūdžio situacijų pavyzdžiai, išvados ir pasiūlymai, kaip šalinti korupcijos rizikas.

Pristatomos 2014 m. – 2019 m. I pusmečio laikotarpiu STT atliekant KRA² nustatytos korupcijos rizikos ir pateikti pasiūlymai bei rekomendacijos, kaip valdyti, mažinti ir šalinti korupcijos rizikas viešųjų pirkimų ir įmonių valdymo srityse – pagrindiniuose rizikos šaltiniuose. Analizuojant praktinius pavyzdžius atskleidžiamos korupcijos labiausiai pažeidžiamos situacijos, pateikiami jų vertinimai ir neigiamų reiškinių užkardymo būdai. Apžvalgai parengti taip pat panaudota įvairių kitų šaltinių informacija: „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018 m.“ duomenys, „Transparency International“ Lietuvos skyriaus, Valstybės kontrolės auditų, Lietuvos laisvosios rinkos instituto, Valdymo koordinavimo centro, STT antikorupcinės analitinės žvalgybos analizių, pareiškimų nagrinėjimo, ikiteisminių analizių ir tyrimų duomenys ir t. t.

¹ Savivaldybės valdoma įmonė – savivaldybės įmonė, veikianti pagal Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymą, taip pat akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė, kurių vienai ar kelioms savivaldybėms nuosavybės teise priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 str. 6 d. (suvestinė redakcija nuo 2019-07-01). Tekste savivaldybės valdomos įmonės gali būti vadinamos taip pat ir savivaldybių kontroliuojamomis įmonėmis. Sąvokų pokyčiai yra susiję su KRA atlikimo metais ir galiojančiame Savivaldos įstatyme įtvirtintos sąvokos pasikeitimais (*iki 2018-05-17 Savivaldos įstatyme savivaldybės valdomos įmonės buvo vadinamos savivaldybės kontroliuojamomis įmonėmis*).

² Per minimą laikotarpį buvo atlikta 13 KRA, kuriose nagrinėtos 43 SVĮ veikla.

Tikimės, kad SVĮ korupcijos rizikų pavyzdžiai ir pasiūlymai pašalinti galimas korupcijos apraiškas bei kitos įžvalgos bus naudingi esamiems ir naujiems savivaldybių ir SVĮ vadovams, už korupcijos prevenciją atsakingiems asmenims, siekiantiems teisingai įvertinti, aptikti ir valdyti galimas korupcijos rizikas, didinti SVĮ atsakingumą, skaidrumą. Šioje apžvalgoje pateikiamos SVĮ korupcinės rizikos gali būti aktualios ir kitų viešojo sektoriaus įstaigų ir įmonių veikloje.

Rekomenduojame, įgyvendinant antikorupcinę politiką įmonėse ir siekiant geresnių rezultatų skaidrumo srityje, vadovautis *Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovu*³ ir *Antikorupcijos vadovu verslui*⁴.

Apžvalgą parengė STT Korupcijos prevencijos valdyba.

³Prieiga internete:

https://www.stt.lt/documents/avv_viesajam_sektoriui/AAV_viesajam_2018_09_05_viesinimui_PDF_2_LT.pdf

⁴Prieiga internete:

https://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_2018/8_3606_STT_antikorupcinis_vadovas_LT_210x295_WEB_2v.pdf.

BENDRIEJI DUOMENYS APIE KORUPCIJOS BŪKLĘ SAVIVALDYBIŲ VALDOMOSE ĮMONĖSE

„Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018“

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018“⁵ duomenimis, korupciją kaip labai rimtą problemą Lietuvoje vertina 40 % Lietuvos gyventojų, 30 % valstybės tarnautojų ir 27 % įmonių vadovų. Pažymėtina ir tai, kad visos tikslinės grupės⁶ mano, kad dėl korupcijos paplitimo pirmiausia yra atsakingi politikai, todėl politikų vaidmuo valdant korupcines rizikas valstybės kontekste yra vienodai svarbus tiek nacionaliniu (Seimo, Vyriausybės), tiek savivaldos lygmeniu.

Kalbant apie konkrečias institucijas, miestų ir rajonų savivaldybės yra laikomos vienos labiausiai korumpuotų institucijų Lietuvoje. Gyventojų nuomone, savivaldybės pagal korupcijos paplitimą užima ketvirtą vietą, įmonių vadovų – trečią, o valstybės tarnautojų nuomone – antrą vietą tarp visų institucijų. Vertindami, kiek korumpuotos yra atskiros savivaldybių institucijos, visos tikslinės grupės SVĮ priskiria prie tų, kuriose korupcija paplitusi labiausiai: 64 % gyventojų ir valstybės tarnautojų bei 60 % įmonių vadovų mano, kad SVĮ yra labai ar iš dalies korumpuotos. Taigi, tarp kitų savivaldos institucijų SVĮ pagal korumpuotumą gyventojų ir įmonių vertinimu atsiduria antroje, o valstybės tarnautojų vertinimu – pirmoje vietoje⁷ (žr. 1 priedo 1–3 diagramas).

Apie pusę valstybės tarnautojų (48 %) ir daugiau nei pusę gyventojų (57 %) mano, kad Lietuvoje valstybės ar savivaldybių įmonės dažnai dirba nuostolingai dėl jų vadovų netinkamo valdymo. Daug gyventojų, apie 39 %, tokią situaciją vertina kaip korupciją, tuo tarpu tarp valstybės tarnautojų netinkamą valdymą kaip korupcijos apraišką suvokia 14 % respondentų.

Pažymėtina, kad 37 % verslo įmonių vadovų sutinka, jog kyšis padeda spręsti problemas, 11 % iš jų nurodė, kad kyšį duotų, o 25 % tai darytų priklausomai nuo aplinkybių. Tuo tarpu 3 % verslo įmonių vadovų nurodė, kad imtų siūlomą kyšį, 18 % teigia, kad tai jie darytų priklausomai nuo aplinkybių. Vertinant verslo antikorupcinį potencialą, pastebėtina, kad 20 % vadovų per pastaruosius 12 mėnesių pastebėjo situaciją, kuri atrodė kaip galimai korupcinė, o apie tai pranešė tik 3 %. Taip pat apie papirkinėjimą tarptautiniuose verslo sandoriuose girdėjo tik 26 % apklaustų įmonių vadovų bei dauguma jų (65 %) nėra girdėję apie priemones prieš tarptautinį papirkinėjimą.

⁵ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>.

⁶ Tyrimo tikslinės grupės: „gyventojai“ – 18 m. ir vyresni Lietuvos gyventojai; „valstybės tarnautojai“ – viešajame sektoriuje dirbantys asmenys; „įmonės“ – verslo įmonių vadovai arba jų nurodyti įmonių atstovai.

⁷ Be SVĮ, labiausiai korumpuotos savivaldos institucijos gyventojų ir įmonių vadovų vertinimu yra savivaldybių viešųjų pirkimų skyrius ir komisija, statybos skyrius. Valstybės tarnautojų vertinimu, be SVĮ, tarp labiausiai korumpuotų patenka taryba, statybos skyrius ir meras.

„Transparency International“ Lietuvos skyriaus tyrimas

„Transparency International“ Lietuvos skyriaus (toliau – TILS) atliktame tyrime⁸ teigiama, kad siekiant depolitizuoti ir efektyvinti įmonių veiklą Lietuvoje, didelis dėmesys skiriamas valstybės valdomoms įmonėms (toliau – VVĮ), o SVĮ palikta teisė VVĮ taikomas gaires vertinti kaip rekomendacijas. EBPO pasiūlymai didinti valdybų nepriklausomumą bei efektyvinti jų veiklą neleidžiant politinio pasitikėjimo pareigūnams dirbti įmonių valdybose taip pat skirtos Lietuvos VVĮ. Surinkta informacija rodo, kad politizacija ir interesų valdymas yra ne mažiau aktualūs ir SVĮ veikloje, tad svarbu šias gerojo valdymo gaires taikyti ir joms. Žemiau išskirtinos 3 sritys, kuriose trūksta skaidrumo.

Neskiriama dėmesio interesų konfliktams

Nuo 2018 m. sausio SVĮ valdybų nariams atsirado pareiga deklaruoti savo interesus⁹. SVĮ valdybų nariai dažniausiai nežino, kaip reikėtų elgtis pastebėjus galimus interesų konfliktus, ir pastebi, kad nėra vienodo praktikos, kuri padėtų išvengti valdybų narių šališkumo priimant sprendimus. Todėl TILS siūlo interesų derinimą ir galimus jų konfliktus aptarti ne tik per valdybos narių atranką, bet ir skirti tam dėmesio ir valdybos nariams pradėjus eiti savo pareigas. TILS ragina valdybų narius supažindinti su interesų konfliktų valdymo būdais ir deklaravimo gairėmis bei, pavyzdžiui, numatyti pareigybę, atsakingą už interesų deklaravimo priežiūrą SVĮ valdybose.

Politikų įtaka įmonių valdyme

Interviu dalyvių teigimu, neretai politikai, kurie nedirba įmonėse, iš įmonių veiklos tikisi sau politiškai naudingų sprendimų, kurie nebūtinai sutampa su valdybos narių nuomone. Išsiskiriant požiūriams neaišku, kokių tikslų turėtų siekti įmonės. Politikai, kaip teigiama, taip pat daro įtaką bandydami paveikti įmonių skirstomą paramą. TILS siūlo: SVĮ svetainėse viešinti ne tik paramos teikimo tvarką bei suteiktą paramą, bet ir nurodyti, kokioms konkrečiai organizacijoms parama buvo skirta ir kokia veikla buvo finansuota¹⁰, numatyti, kad SVĮ valdybose neliktų politikų¹¹ bei tarnautojų, kurie tiesiogiai dirba įmonės sektoriuje; SVĮ vadovams viešai deklaruoti savo susitikimus su politikais ir kitomis interesų grupėmis taip kuriant skaidrumo ir atvirumo kultūrą įmonėje.

Viešumo stoka įmonių veikloje

SVĮ trūksta skaidrumo – dažnu atveju nėra informacijos apie valdybos narių atrankas, paramos skirstymą, pranešimų apie galimus korupcijos atvejus kanalus. Apie galimą paramos skyrimą skelbė 38 % SVĮ, apie konfidencialius pranešimų kanalus, kuriais būtų galima pranešti apie galimus

⁸ „Transparency International“ Lietuvos skyrius, 2018 metai, „Interesai valstybės ir savivaldybių valdomose įmonėse – kaip juos suvaldyti?“ Prieiga internete: https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2018/02/Interesai_valstybes_ir_savivaldybiu_valdomose_imonese_tils.pdf.

⁹ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, Nr. VIII-371. Prieiga internete: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0/IFNBhTJHJE>.

¹⁰ Iš 29 didžiausių SVĮ paramos skyrimo tvarką viešino tik 11 įmonių.

¹¹ Nustatyta, kad 4 iš 10 vadovų valstybės ir savivaldybių valdomose įmonėse buvo susiję su partijomis ar politiniais susivienijimais.

korupcijos atvejus arba netinkamą elgesį, skelbia 63 % SVĮ. TILS siūlo: įmonių svetainėse viešinti valdybos narių skyrimo tvarkas, kuriose būtų nurodoma, kokių kandidatų į valdybos narius tikisi įmonės atsižvelgdamos į veikimo sritį ir specifiką, informuoti, kaip vykdomos atrankos ir skelbti apie jas. VVI skirtas informacijos atskleidimo gairės¹², kuriomis nurodoma, kad įmonės turėtų viešinti joms keliamus tikslus ir užduotis, finansinius rezultatus bei kitą informaciją, taikyti ir SVĮ. Taip pat numatyti, kad tiek VVI, tiek SVĮ skelbtų vadovų ir valdybos narių interesų deklaracijas, suteiktą paramą, saugius, duomenų konfidencialumą garantuojančius, pranešimų kanalus. Tais atvejais, kai įmonė negali to užtikrinti, viešintų kitus būdus, kuriais galima saugiai ir konfidencialiai pranešti apie pastebėtą nesąžiningą elgesį įmonėje.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės auditų informacija

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės atlikti auditai SVĮ veiklos srityje pakankamai aiškiai atskleidė egzistuojančias ydas. Valdysenos analizė parodė, kad savivaldybėse gerosios bendrovių valdymo praktikos principai netaikomi arba taikomi tik iš dalies, trūksta nuoseklaus ir visa apimančio požiūrio į įmonių valdyseną¹³. Savivaldybės, būdamos pagrindinės įmonių akcininkės ir dažniausiai – vienintelės, privalo sukurti SVĮ valdysenos politiką. Įtvirtinant nuosavybės funkcijas turi būti siekiama, kad savivaldybė būtų aktyvi turto savininkė: ji nustato įmonės tikslus, reikalauja efektyvios veiklos ir gerų rezultatų, bet nesikiša į kasdienę veiklą. Iškelusios tikslus, savivaldybės turi pasirūpinti, kad jų būtų siekiama ir numatyti valdymo organų atsakomybę, jeigu jų nebūtų pasiekta, o apie pasiekiamus rezultatus informuoti visuomenę (*SVĮ valdysenos ir valdymo schemą žr. 2 priede*). Audito įrodymai atskleidė, kad savivaldybės pasirenka skirtingas teisinės formas iš esmės tokią pačią veiklą vykdančioms įmonėms. Yra atvejų, kai tą pačią veiklą vykdo ne tik įmonės, bet ir viešosios įstaigos. Pavyzdys: visos savivaldybės yra 10-ies regioninių atliekų tvarkymo centrų, veikiančių jungtinės veiklos sutarties pagrindu, steigėjos. Iš jų pagal teisinę formą 8 centrai yra uždarnosios akcinės bendrovės, o 2 net nėra savivaldybių valdomos įmonės, nes jų teisinė forma – viešoji įstaiga. Tik 10 % visų SVĮ turi SĮ teisinę formą. Visas svarbiausias paslaugas teikia UAB teisinę formą turinčios SVĮ, o SĮ teisinė forma nėra būtina: vandens, šilumos tiekimo sektoriuose SĮ teisinės formas turinčių SVĮ nėra. Keleivių vežimo sektoriuje jų yra 7 %, komunalinio ir butų ūkio – 13 %. Įmonių rezultatus dažnai lemia netinkama valdysenos politika ir neefektyvi veikla¹⁴. Valstybės kontrolės specialistai, surinkę informaciją apie tai, ar savivaldybė užtikrina kontroliuojamų įmonių veiklos viešumą bei skaidrumą, nustatė, kad trūksta sisteminio požiūrio į tai, kokia informacija turėtų būti viešinama savivaldybių administracijų ir SVĮ interneto puslapiuose. Iš pasirinktų savivaldybių tik Vilniaus miesto savivaldybė įpareigoja

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumo užtikrinimo gairių aprašo patvirtinimo, Nr. 1052. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F4AB9539E95E/NiSrcFpOeW>.

¹³ Prieiga internete: https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=23195.

¹⁴ Prieiga internete: https://www.vkontrole.lt/aktualiju_failai/files/Apibendrintos_izvalgos_Y-2017-6.pdf.

kontroliuojamas įmonės viešinti visą svarbią informaciją apie savo veiklą ir finansinius rezultatus. Kitos atsirinktos savivaldybės neįpareigoja SVĮ viešinti svarbios informacijos. Neturint sisteminio požiūrio, informacija pateikiama nepatogiai, skirtingose vietose, fragmentais – apie skirtingas SVĮ pateikiama skirtinga informacija¹⁵. Siekiant, kad įmonės būtų valdomos efektyviai, vadovaujantis moderniomis vadybos praktikomis, būtina tobulinti įmonių valdybų sudėtį – į jų valdymą įtraukti nepriekaištingos reputacijos, tinkamo išsilavinimo, interesų konflikto neturinčių savo srities profesionalų. Taip pat būtina investuoti į žmogiškąjį kapitalą: gerinti valdymo gebėjimus, peržiūrėti ir tobulinti darbo užmokesčio sistemą, įvertinus galimybes mokėti rinkoje konkurencingą atlyginimą ir pritraukti profesionalius darbuotojus, teikti metodinę pagalbą savivaldybėms ir savivaldybių kontroliuojamoms įmonėms dėl tikslų ir rodiklių nustatymo, strategijų rengimo, nepriklausomų valdybos narių atrankos ir kitais klausimais¹⁶.

Lietuvos laisvosios rinkos instituto analizė

Lietuvos laisvosios rinkos instituto 2018 m. analizės „Ką veikia savivaldybių valdomos įmonės“¹⁷ duomenimis, skirtingose savivaldybėse veikiančių SVĮ skaičius skiriasi nuo 1 iki 14, jų vykdomų veiklų skaičius – nuo 1 iki 29 (žr. *diagramas 3 priede*). Jei visose savivaldybėse būtų užsiimama ūkinėmis veiklomis, kurios tenkina tik būtinuosius bendruosius visuomenės interesus, šie skaičiai būtų panašūs arba jų skirtumas būtų nedidelis. Dideli skirtumai rodo, kad, tikėtina, ne visos SVĮ vykdomos veiklos tenkina tik būtiniausius savivaldybių gyventojų poreikius. Daugiausia SVĮ veikia didžiosiose savivaldybėse, kuriose daugiausia veiklų, o mažosiose savivaldybėse vykdoma ir daug, ir mažai veiklų. Tai rodo, kad užuot pasinaudojus kitų ūkio subjektų vykdoma veikla, paslaugų teikimas nepagrįstai patikimas SVĮ.

Pastebėtina, kad tik 38 % SVĮ įstatus skelbia viešai ir tik penktadalyje jų pateikiamas galimų užsiimti veiklų sąrašas yra baigtinis. Tokiu būdu savininkas (savivaldybė) savo kontroliuojamoms įmonėms sudaro sąlygas plėsti veiklų skaičių. Tai rodo, kad nėra sistemos, kaip SVĮ pasirenka, kokią veiklą vykdyti, ne visos SVĮ vykdomos veiklos yra pagrįstos pagal būtinumo ir visuotinumą kriterijus.

Atsižvelgdamas į analizės rezultatus, Lietuvos laisvosios rinkos institutas rekomenduoja: 1) savivaldybėms periodiškai tikrinti SVĮ veiklos pagrįstumą; 2) periodiškai atnaujinti SVĮ sąrašą¹⁸; 3) reikalauti viešai skelbti visų SVĮ įstatus; 4) pakeisti SVĮ juridines formas į tinkamas.

¹⁵ Valstybinio audito ataskaita, 2017 m. balandžio 25 d. Nr. VA-2017-P-30-1-9 „Ar savivaldybių kontroliuojamų įmonių valdysena užtikrina efektyvią ir skaidrią įmonių veiklą“.

¹⁶ Valstybės kontrolės apibendrintos išvalgos „Viešajame sektoriuje veikiančių įmonių ir įstaigų veiklos tobulinimui būtini koordinuoti veiksmai“, 2017 m. balandžio 25 d. Nr. Y-2017-6.

¹⁷ Prieiga internete: https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/01/PB-savivaldybi-----mon--s_20180118.pdf.

¹⁸ Informaciją apie valstybės valdomų įmonių skaičių, vykdomas veiklas, tarp jų ir finansinę informaciją, renka ir periodiškai atnaujina valdymo koordinavimo centras. Tikslinga tą pačią praktiką taikyti ir SVĮ.

Valdymo koordinavimo centro duomenys

Valdymo koordinavimo centras¹⁹ (toliau – VKC) fiksuoja reikšmingas savivaldybių valdomų įmonių valdysenos spragas²⁰. Daugumoje didžiųjų SVĮ yra pažeidžiami EBPO valdysenos principai ir Vyriausybės nutarimas²¹, nustatantis, kad įmonių valdybų ir kitų kolegialių organų veikla turi būti atskirta nuo politinės įtakos. Nemaža dalis SVĮ kolegialių organų yra suformuoti iš savivaldybės tarybų narių, administracijos direktorių ar jų pavaduotojų.

Pažymėtina, kad siekiant didesnio SVĮ veiklos viešumo ir skaidrumo, 2018 m. Vyriausybės suteikti įgaliojimai VKC leido stebėti ir rinkti informaciją ne tik apie valstybės, bet ir apie savivaldybių valdomų įmonių veiklas. Pradėjus analizuoti didžiąsias SVĮ, kurios iš esmės savo dydžiu ir veiklos apimtimis prilygsta valstybės valdomoms įmonėms, buvo pastebėta, kad privalu susirūpinti dėl SVĮ valdysenos, kuri prasilenkia ne tik su gerąja EBPO šalių praktika, bet ir Lietuvoje galiojančiais teisės aktais. Iš 21 didžiųjų SVĮ šiuo metu valdybos yra suformuotos 19-jė įmonių, kur nepriklausomi nariai tesudaro 35 %. Net penkių SVĮ valdybos dirba apskritai be nepriklausomų narių, tuo tarpu įmonių veiklos priežiūrą vykdančiose ir svarbiausius su jų valdymu susijusius sprendimus priimančiose stebėtojų tarybose, kurios suformuotos 11-oje SVĮ, nepriklausomi nariai dirba tik vienoje SVĮ (*žr. 4 priedą*).

Atkreipiamas dėmesys, kad tik 8 iš 21 analizuotų SVĮ visiškai atitinka teisės aktus dėl valdybų suformavimo (ne mažiau nei ½ nepriklausomų narių). Daugumoje didžiųjų SVĮ valdyboms priklauso savivaldybės administracijos direktoriai ir jų pavaduotojai, o į beveik visas didžiųjų SVĮ stebėtojų tarybas yra paskirti savivaldybių tarybų nariai. Kadangi SVĮ vis dar yra priklausomos nuo politikų valios, valdybų ir kitų jos kolegialių organų depolitizavimas ir nepriklausomumas yra vienas svarbiausių savivaldos uždavinių. Šiuo metu iš viso šalyje veikia 250 savivaldybės kontroliuojamų įmonių, iš kurių kolegialūs organai sudaryti tik 153-ose SVĮ. Nepriklausomi nariai SVĮ valdybose ir kituose kolegialiuose organuose sudaro tik 12 %²².

Analitinės antikorupcinės žvalgybos tyrimai

Sociologinių tyrimų duomenimis, nepotizmas yra labiausiai paplitusi korupcijos forma Lietuvoje²³. Pabrėžtina, kad giminystės ryšiai institucijose savaime nėra problema, tačiau kuo didesnis nepotizmo rizikos intensyvumas (toliau – NRI)²⁴ egzistuoja, tuo didesnė tikimybė, kad gali

¹⁹ Valdymo koordinavimo centras – Vyriausybės įsteigtas analitinis bei gerosios valdysenos principų įgyvendinimo centras, siekiantis užtikrinti nuoseklų ir profesionalų valstybės valdomų įmonių valdymą.

²⁰ Prieiga internete: <https://vkc.sipa.lt/naujienos/savivaldybiu-valdomose-imonese-valdysenos-spragos/>.

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. 196 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimo Nr. 631 „Dėl kandidatų į valstybės įmonės ar savivaldybės įmonės valdybą parinkimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo.

²² Preliminari SVĮ valdysenos analizė atlikta pagal SVĮ pateiktus duomenis 2018 m. gruodžio 31 d. bei 2019 m. liepos pradžioje analizuotus 21-os didžiosios SVĮ duomenis.

²³ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>.

²⁴ Įstaigoje dirbančių giminaičių, sutuoktinių ir sutuoktinių giminaičių (svainystės ryšiai) dalis nuo visų darbuotojų. Svarbu paminėti, kad, analizuojant nepotizmą ir NRI, būtina nepainioti šių sąvokų, nes pirmu atveju yra nustatomas realus gimininių protegavimas, o antru atveju nustatoma tik rizika, kurią būtina valdyti, t. y. ryšiai tarp giminaičių, galintys turėti įtakos veiklai ar sprendimų priėmimui.

būti bandoma naudotis einamomis pareigomis, proteguoti ir siekti naudos savo šeimos nariams bei giminaičiams, todėl būtina tinkamai valdyti šią riziką, užtikrinti viešųjų ir privačių interesų deklaravimą. STT analitinės antikorupcinės žvalgybos specialistai 2018 metais nustatė²⁵ visų 60 Lietuvos savivaldybių administracijų NRI rodiklius. Analizuojant buvo nustatyta, kad apie 18 % savivaldybių administracijose dirbančių asmenų yra susiję giminystės ryšiais. Lyginant 2019 metų vasario mėnesio ir 2018 metų gegužės mėnesio duomenis nustatyta, kad kai kuriose savivaldybių administracijose NRI didėja. Stebėsena atskleidžia, kad šis rodiklis išaugo 34 savivaldybių administracijose bei padaugėjo Lietuvos savivaldybių administracijų, kurių NRI rodiklis viršija vidurkį²⁶.

Tęsiant nepotizmo rizikos stebėseną savivaldoje, STT atliko NRI analizę²⁷ visose 246 Lietuvos SVĮ. Atliekant tyrimą siekta nustatyti, kokią dalį įmonėse sudaro giminystės, santuokos ar svainystės (toliau – giminystės) ryšiais susiję darbuotojai (vidinio nepotizmo rizika), taip pat buvo analizuojama, kiek įmonių darbuotojų turi giminaičių, dirbančių savivaldybių administracijose (išorinio nepotizmo rizika). Nustatyta²⁸, kad Lietuvos SVĮ dirba 21 991 darbuotojas, iš kurių – daugiau kaip 4 tūkst. – susiję giminystės ryšiais. Vidutiniškai SVĮ giminaičiai sudaro apie 19 % visų darbuotojų. Atskirose SVĮ giminaičių dalis gali siekti ir iki 50 % darbuotojų²⁹.

Kalbant apie išorinį NRI, nustatyta, kad vidutiniškai 6 % savivaldybių įmonių darbuotojų turi giminaičių tas įmones valdančių savivaldybių administracijose, tačiau pažymėtina, kad atskirose įmonėse šis skaičius siekia iki 31 %, t. y. beveik kas trečias darbuotojas turi giminių valdančios savivaldybės administracijoje (*žr. 5 priedą*).

Savivaldybių administracijų ir SVĮ valdymo skaidrumui įtakos gali turėti ir politizacija³⁰. Politinių partijų įtaka nustatyta iš atsitiktinai pasirinktų 6 Lietuvos savivaldybių įstaigose ir įmonėse. Priklausomai nuo savivaldybės, SVĮ ir įstaigų politizacija skiriasi nuo 8 % iki 37 %. Nustatyta, kad 28 % iš tirtų 6 savivaldybių SVĮ ir įstaigų vadovauja politinių partijų atstovai. Kas 4 Lietuvos savivaldybių administracijos darbuotojas yra politinės partijos narys ir kas 9 SVĮ ir įstaigų darbuotojas priklauso politinei partijai. Taip pat apskaičiuota, kad savivaldybių administracijose dirbantys politinių partijų nariai iš savivaldybių gauna vidutiniškai 17 % didesnes su darbo santykiais susijusias pajamas nei politinėms partijoms nepriklausantys administracijų darbuotojai³¹.

²⁵ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/lt/naujienos/?cat=1&nid=2823>.

²⁶ Prieiga internete: https://www.stt.lt/documents/ataskaitos/STT_2018_ataskaita_viesinimui.pdf.

²⁷ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/lt/naujienos/?cat=1&nid=3034>.

²⁸ 2019 m. birželio mėnesio duomenys.

²⁹ Pvz.: didžiausias SVĮ giminaičių skaičius: 601 iš 2050 darbuotojų, 226 iš 1171 darbuotojo, 170 iš 417 darbuotojų ir t. t. Tarp SVĮ ir savivaldybių administracijų nustatytas NRI: 4 atvejais 50 %, 3 atvejais virš 30 %. Daugiausia giminaičių tarp SVĮ ir savivaldybių administracijų darbuotojų, kai jų yra 20 ir daugiau, nustatyta 6 atvejais (pvz., 44, 28, 25, 24, 21 ir 20 giminaičių).

³⁰ Politizacija – valstybės valdymas ir sprendimų priėmimas, kai vietoj profesionalumo ir nuopelnų taikomi partiniai ir šališki kriterijai, o partinių patronažų laikoma politinės partijos galia paskirti partinius ar šališkus asmenis į pareigas valstybės tarnyboje ar viešajame sektoriuje, taip pat juos atleisti iš šių pareigų. Šiame kontekste politizacija turėtų būti suprantama, kaip rizika, kai partiniai interesai svarbesni už visuomeninius.

³¹ Prieiga internete: https://www.stt.lt/documents/ataskaitos/STT_2018_ataskaita_viesinimui.pdf.

Baudžiamasis persekiojimas

STT vykdamas baudžiamąjį persekiojimą surinkti duomenys ir atliktų tyrimų rezultatai rodo, jog korupcija savivaldoje yra problema, kuriai reikia skirti papildomą dėmesį. Pažymėtina, kad 37 % visų 2018 metais STT pradėtų tirti ikiteisminių tyrimų yra susiję su vietos savivaldos srityje galimai padarytų nusikalstamų veikų tyrimu. STT 2018 metais 14 savivaldybių pradėjo 23 ikiteisminius tyrimus, kuriuose nustatytos 128 nusikalstamos veikos³². Iš 23 ikiteisminių tyrimų, susijusių su savivalda, 8 baudžiamieji procesai yra tiesiogiai susiję su SVĮ vykdyta veikla viešųjų ir administracinių paslaugų bei viešųjų pirkimų organizavimo, vykdymo, kontrolės ir priežiūros srityse.

Piliečių pranešimai ir kiti duomenys

STT dažniausiai gaunami pareiškimai, pranešimai ne dėl SVĮ, bet dėl savivaldybių administracijos darbuotojų veiklos. Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjant pareiškimus pastebimos tendencijos, kai savivaldybės savo nekilnojamąjį turtą perduoda SVĮ, vėliau tokiam turtui tapus SVĮ turtu, savivaldybės per valdymo organus, išvengdamos koncesijų procedūrų (atvirų konkursų), su privačiais asmenimis vykdo ūkinę komercinę veiklą. Taip pat kreipdamiesi į STT piliečiai teikia informaciją apie SVĮ vadovų skyrimo skaidrumo trūkumą, kai vadovų skyrimo pagrindinis kriterijus būna ne kompetencija, įgūdžiai, dalykinės savybės, o partinis priklausomumas (politizacijos įtaka).

Kaip vieną iš priežasčių, taip pat lemiančių korupcijos paplitimą savivaldoje ir turinčių tiesioginės įtakos SVĮ vykdomai korupcijos prevencijai, STT įvardina atsakingų savivaldybėse už korupcijos prevenciją asmenų atrankos proceso netobulumą, kai už korupcijos prevencijos funkcijos įgyvendinimą paskiriami asmenys, neturintys tinkamos kvalifikacijos, išsilavinimo ar gebėjimų atlikti ir (ar) įvykdyti numatytas korupcijos prevencijos užduotis.

Apibendrinti tyrimų duomenys rodo, kad ne visos savivaldos institucijos veikia atskaitingai, trūksta sprendimų pagrįstumo, nėra pateikiama užtektinai informacijos apie įstaigų ar įmonių vykdomą veiklą, pasiektus rezultatus, valstybės ir savivaldybės įmonės galimai politizuojamos. STT pažymi, kad efektyvių baudžiamojo persekiojimo priemonių nepakanka tvariai antikorpucinei aplinkai užtikrinti, todėl būtinas aktyvus viešojo sektoriaus įsitraukimas siekiant kurti korupcijai atsparią aplinką. Savivaldos institucijos turėtų aktyviau vykdyti savo aplinkos kontrolę, kokybišką korupcijos prevenciją ir stiprinti atsparumą korupcijai, į sprendimų priėmimo ir veiklos stebėsenos procesus kuo plačiau įtraukdamos naudos gavėjus – gyventojus.

³² Prieiga internete: https://www.stt.lt/documents/ataskaitos/STT_2018_ataskaita_viesinimui.pdf.

KORUPCIJOS RIZIKOS SAVIVALDYBĖS VALDOMŲ ĮMONIŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ SRITYJE

Šioje dalyje pateikiamas STT atliktose KRA nustatytų korupcijos rizikų apibendrinimas, KRA analizuoti rizikos veiksniai ir nustatytų pažeidimų pavyzdžiai, apibendrintos SVĮ ir savivaldybėms teiktos rekomendacijos ir pasiūlymai, kiek tai susiję su viešųjų pirkimų sritimi.

STT atliktose KRA nustatytos korupcijos rizikos gali būti skirstomos į kategorijas pagal viešųjų pirkimų vykdymo etapą:

1. Viešųjų pirkimų planavimas ir inicijavimas:
 - a) nepakankamai reglamentuotos ar nereglamentuotos viešųjų pirkimų inicijavimo ar planavimo procedūros;
 - b) nepakankamai atsakingas viešųjų pirkimų planavimas;
 - c) trūkumai viešųjų pirkimų inicijavimo etape.
2. Viešųjų pirkimų organizavimas:
 - a) neužtikrinama tiekėjų konkurencija;
 - b) procedūrų nevykdymas ir (ar) skaidrumo neužtikrinimas;
 - c) reglamentavimo trūkumai;
 - d) netinkamo pirkimo būdo pasirinkimas.
3. Viešųjų pirkimų sutarčių vykdymas ir kontrolė:
 - a) sutarčių sudarymo ir vykdymo trūkumai;
 - b) nepakankama pirkimų ir sudarytų sutarčių kontrolė.
4. Pretenzijų nagrinėjimas.
5. Viešųjų ir privačių interesų derinimas.
6. Pirkimo sutarčių neviešinimas.

Viešųjų pirkimų planavimas ir inicijavimas

a) Nepakankamai reglamentuotos ar nereglamentuotos viešųjų pirkimų inicijavimo ar planavimo procedūros

Pateikti pastebėjimai:

įmonėse nepakankamai reglamentuotos ar nereglamentuotos viešųjų pirkimų inicijavimo ar planavimo procedūros rengiant pirkimų paraiškas, nėra nustatytos aiškos pirkimo būdų parinkimo tvarkos.

Pirmas pavyzdys. Savivaldybės valdomos įmonės pirkimų tvarkos apraše nustatyta, kad komisija organizuoja pirkimus apklausos raštu ar konkurso būdu, pirkimų organizatorius – apklausos raštu ar žodžiu būdu. Išsamios sąlygos dėl konkretaus pirkimo būdo parinkimo nereglamentuotos. Esant tokiam teisiniam reglamentavimui, komisijai ar pirkimų organizatoriui paliekama per didelė diskrecija nuspręsti dėl pirkimo būdo.

Antras pavyzdys. Atliekant KRA nustatyta, kad vienos iš savivaldybės valdomų įmonių pirkimų planavimo etapas vidaus teisės aktuose nebuvo pakankamai reglamentuotas, neaišku, kas ir kada turėjo parinkti pirkimo būdą ir pirkimą atliekantį subjektą, nebuvo nustatytos poreikio formavimo tvarkos, motyvuotai ir racionaliai pagrindžiant kiekvieno pirkimo būtinumą, nebuvo reglamentuotos procedūros, kas nustato papildomo prekių ar darbų pirkimo iš to paties tiekėjo tikslingumą.

Siekdama efektyvesnio pirkimų inicijavimo proceso ir kad savivaldybės valdomose įmonėse viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas atitiktų Viešųjų pirkimų įstatymo, kitų teisės aktų reikalavimus, būtų logiškas ir aiškus, STT teikė **SVĮ** šias **rekomendacijas**:

Pirkimų inicijavimo procedūrą tiksliau apibrėžti vidaus teisės aktuose ir nustatyti, kad viešųjų pirkimų paraiškos turi būti derinamos su asmeniu, atsakingu už finansinę kontrolę.

Vidaus teisės aktuose reglamentuoti pirkimų inicijavimo etapą.

Pagal planuojamą pirkimo vertę nustatyti, kuriais atvejais vykdomas konkursas, kuriais – apklausa raštu ir kuriais – žodžiu.

b) Nepakankamai atsakingas viešųjų pirkimų planavimas

Pateikti pastebėjimai:

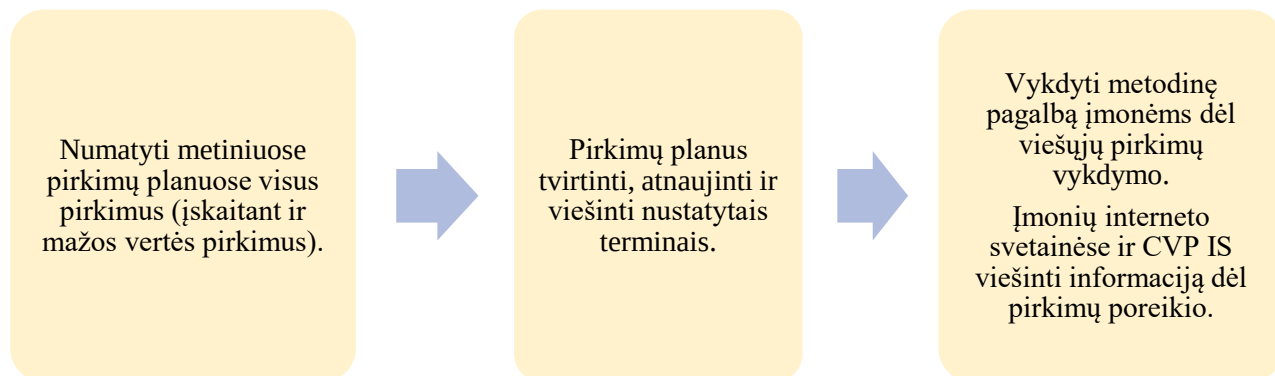
įmonėse netinkamai planuojami pirkimai, netvirtinami pirkimų planų pakeitimai, pernelyg didelis nukrypimas nuo planuoto pirkimo poreikio.

Atliekant KRA pastebėta, kad perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų planavimo etapui neteikė pakankamai dėmesio, todėl verslo atstovams nebuvo sudaromos sąlygos iš anksto ruošti būsimiems pirkimams, pasiūlyti tinkamai parengtus pasiūlymus ir užtikrinti didesnę konkurenciją.

Pavyzdys. Bendrovė viešųjų pirkimų plane suplanavo biuro ir popierinių raštinės reikmenų pirkimą už 1 900 Eur. Apklausus (žodžiu) tiekėjus laimėtoja pripažinta kita savivaldybės valdoma įmonė dėl pasiūlytos mažiausios kainos. Susipažinus su šio pirkimo Prekių pirkimo–pardavimo sutartimi, nustatyta, kad šios įmonės sudarė sutartį, įpareigojančią pardavėją pateikti prekes, kurių vertė per metus – 5 000 Eur (su galimybe sutartį pratęsti vieniems metams), nors 2016 m. pradžioje buvo suplanuotas šių prekių pirkimo poreikis tik už 1 900 Eur sumą ir nebuvo duomenų apie motyvuotą pirkimo plano patikslinimą. Pernelyg didelį nukrypimą nuo planuotų raštinės prekių pirkimo poreikio patvirtino ir analizuotos bendrovės pateikti 2016 m. viešųjų pirkimų sąrašo duomenys, kuriuose nurodyta, kad įmonė prieš įsigydamą prekes iš konkursą laimėjusios įmonės (apklausos būdu) vykdė popieriaus, biuro prekių viešąjį pirkimą už 10 000 Eur sumą, kuri 5 kartus skyrėsi nuo metų pradžioje suplanuoto ir vėliau nepatikslingo pirkimo poreikio (1 900 Eur), taip pat neatitiko šalių pasirašytų sutartinių įsipareigojimų (per metus perkama prekių už 5 000 Eur sumą), todėl neaiškus pirkimų planavimas, neatitinkantis kituose viešųjų pirkimų dokumentuose nurodytos informacijos, galėjo lemti korupcijos riziką.

Įvertinus SVĮ vykdytą viešųjų pirkimų planavimo procesą, pastebėta, kad analizuotos įmonės nepakankamai atsakingai planavo viešuosius pirkimus: neanalizavo informacijos dėl pirkimų poreikio nustatymo, netikslino pirkimų metinių planų, todėl dėl panašių prekių įsigijimo ne kartą inicijuotos analogiškų pirkimų procedūros, kurios sudarė didelę administracinę naštą. Kai kuriais atvejais kilo pagrįstų abejonių, ar buvo tinkamai įvertinta galimybė tos pačios rūšies prekes įsigyti vienos pirkimo procedūros metu, todėl vykdytas nenuoseklus pirkimų planavimo procesas galėjo turėti neigiamos įtakos kryptingam įmonių biudžetinių metų lėšų paskirstymui ir vykdymui, tinkamam pirkimo vertės apskaičiavimui ir pakankamai konkurencingo pirkimo būdo pasirinkimui.

Siekiant, kad pirkimai būtų planuojami tiksliau, mažėtų į pirkimų planą einamaisiais biudžetiniais metais papildomai įtraukiamų pirkimų, mažėtų pirkimų plane nenumatytų pirkimų vykdymo atvejų, STT korupcijos rizikos analizėse savivaldybėms ir (ar) **SVĮ** teikė šias **rekomendacijas**:

c) Trūkumai viešųjų pirkimų inicijavimo etape

Pateikti pastebėjimai:

atskiris atvejais nėra duomenų ar pirkimų inicijavimo metu atliktas rinkos tyrimas, įmonėse neatskirtos pirkimų inicijavimo ir vykdymo funkcijos.

Pavyzdys. Atliekant KRA nustatyta, kad kai kuriais atvejais neaišku, kaip pirkimą inicijuojantys asmenys aiškinosi pirkimo objekto preliminarą kainą ir koku būdu (el. paštu, telefonu ar pan.) nustatė planuojamos įsigyti prekės vertę. Pastebėta, kad, pavyzdžiui, kai kurios savivaldybės valdomos įmonės vykdant mažos vertės pirkimus neskelbiamos apklausos būdu nebuvo pildomos tiekėjo apklausos pažymos, todėl neaišku, kokią pirkimo kainą siūlė kiti rinkos dalyviai.

STT, siekdama skaidrumo viešųjų pirkimų inicijavimo etape, **SVĮ** teikė šias **rekomendacijas**:

Prieš pradedant pirkimą didesnę dėmesį skirti rinkos tyrimui ir konsultacijoms su rinkos dalyviais.

Įmonėms užtikrinti viešųjų pirkimų procese dalyvaujančių subjektų funkcijų atskyrimą.

a) Neužtikrinama tiekėjų konkurencija

Pateikti pastebėjimai:

organizuojant pirkimus neužtikrinama konkurencinga aplinka, apklausiami tie patys tiekėjai, analogiškai viešųjų pirkimų procesai didina administracinę naštą.

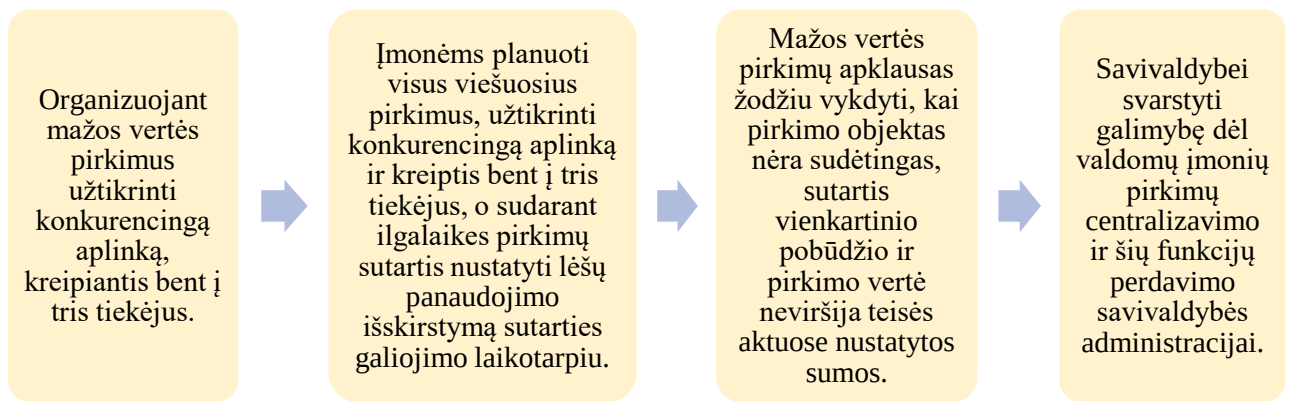
Pirmas pavyzdys. Iš vienos savivaldybės kelių kontroliuojamų įmonių 2016–2017 m. vykdytų pirkimų sąrašo nustatyta, kad šios įmonės vykdė labai daug mažos vertės pirkimų, dažnai pirkė prekes ar paslaugas iš tų pačių tiekėjų, todėl per šiuos pirkimus galimai nebuvo užtikrinta sąžininga tiekėjų konkurencija.

Antras pavyzdys. Įmonės Pirkimų tvarkos aprašo 12 p. nustatyta, kad apibūdinant pirkimo objektą negali būti nurodytas konkretus modelis ar šaltinis, konkretus procesas ar prekės ženklas, konkreti kilmė ar gamyba, dėl kurių tam tikriems tiekėjams ar tam tikriems produktams būtų sudarytos palankesnės sąlygos arba jie būtų atmesti, išskyrus atvejus, kai neįmanoma tiksliai ir suprantamai apibūdinti pirkimo objekto, kai yra pirkimas vykdomas pagal konkretų užsakovo reikalavimą ir kai perkamas objektas turi atitikti projekcinę dokumentaciją. Tačiau, nesilaikydama minėtų nuostatų įmonės pirkimo komisija nusprendė įsigyti konkretaus modelio naudotą automobilį „VW Caddy“, kurio vertė 5 350,00 Eur. Įmonė vykdė naujo N1 kategorijos keleivinio furgono pirkimą, dalyvavo vienintelis dalyvis, kurio 23 300,00 Eur pasiūlymas buvo pripažintas laimėjusiu. Vadovaujantis pirkimo sąlygų technine specifikacija buvo perkamas ne mažiau kaip 5 sėdimų vietų keleivinis furgonas su šoninėmis galinėmis dešinės pusės slankiosiomis durimis, galinėmis dvigubomis varstomomis durimis, mechanine greičių dėže, ne mažiau kaip 6 pavaromis į priekį, 4x4 varomaisiais ratais, variklio galia ne mažiau kaip 90 kW. Tiekėjas pasiūlė „Volkswagen Caddy Combi“ automobilį. Gamintojo tinklalapyje šis automobilis nurodomas kaip vienintelis savo klasėje su visų ratų pavara (4x4).

Viešųjų pirkimų tarnyba nustatė, kad buvo pažeisti Viešųjų pirkimų įstatymo 88 straipsnio, 25 str. 2 d., 3 str. 1 d. reikalavimai: techninių reikalavimų visuma pritaikyta konkrečiam automobiliui „VW Caddy Combi“; pogarantinio remonto paslaugos įtraukimas į pirkimo objektą apribojo konkurenciją ir diskriminavo tiekėjus.

Atkreiptinas dėmesys, jog pirkimų procesai, kai pirkimuose yra kviečiami dalyvauti tie patys tiekėjai, arba nemotyvuotas tų pačių perkamų objektų įsigijimas ne vieno pirkimo metu gali lemti riziką dėl pirkimo būdo parinkimo arba galimų įmonių susitarimų, kad laimėtoja bus pripažinta tam tikra įmonė. Be to, pavyzdžiui, per vienus metus organizuoti du analogiški pirkimai iš to paties tiekėjo, sumokant už perkamą objektą analogišką sumą, neginčijamai gali padidinti įmonei administracinę naštą. Taip pat atkreiptinas dėmesys į atvejus, kai prekės, paslaugos arba darbai įsigijami apklausus tik vieną tiekėją arba kai kreipiamasi į tris tiekėjus, tačiau tik vienas iš jų vykdo veiklą, susijusią su pirkimo objektu, veikia toje vietovėje ar pan., o kiti akivaizdžiai negali arba nėra suinteresuoti pateikti konkurencingo pasiūlymo.

Siekdama didinti viešųjų pirkimų procedūrų skaidrumą, STT kai kurioms savivaldybėms ir (ar) **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

b) Procedūrų nevykdymas ir (ar) skaidrumo neužtikrinimas

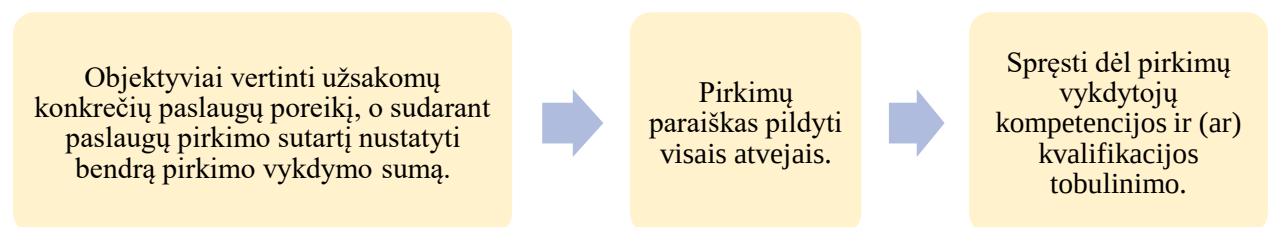
Pateikti pastebėjimai:

ne visais atvejais buvo pasirinktas objektyvus viešųjų pirkimų būdas ir užtikrintas skaidrus viešojo pirkimo konkursas ar prekės ir paslaugos įsigyjamos neatlikus nustatytų pirkimo procedūrų, nustatyti kiti viešųjų pirkimų vykdymo pažeidimai.

Pirmas pavyzdys. Įmonės direktorius neužtikrino Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų principų, nes vykdydamas šiukšliavežio pirkimą vienasmeniškai priėmė sprendimus, t. y. organizavo pirkimą ir vėliau su pardavėju pasirašė pirkimo-pardavimo sutartį. Vienasmeniškai įmonės direktoriaus sprendimai viešųjų pirkimų procese laikytini korupcijos rizikos veiksniais. Be to, vykdamas šį pirkimą buvo netinkamai pasirinktas pirkimo būdas – neskelbiama apklausa.

Antras pavyzdys. Bendrovė vykdė automobilių ir mechanizmų naftos produktų pirkimą. Kvietimuose pateikti pasiūlymus įtvirtintos pirkimo sąlygos: nurodyti preliminarūs naftos produktų poreikiai, nustatyta, kad pasiūlyme turi būti nurodyta prekių kaina, siūlomos nuolaidos, kredito limitas ir atsiskaitymo tvarka, o pasiūlymai bus vertinami pagal šiuos kriterijus, tačiau komisija pasiūlymus vertino tik pagal nuolaidas, kredito limitus, atsiskaitymo dienas. Sudaryta sutartis nutraukta, organizuotas naujas pirkimas.

Siekdama skaidrių viešųjų pirkimų organizavimo etape, STT teikė **SVĮ** šias **rekomendacijas**:

c) Reglamentavimo trūkumai

Pateikti pastebėjimai:

vidaus teisės aktuose neregamentuota viešųjų pirkimų organizavimo tvarka.

Pavyzdys. Bendrovė pagal Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas nebuvo parengusi viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės tvarkos, kuri detalizuotų pirkimų inicijavimą, paraiškų pildymą, registravimą, rinkos tyrimą, sutarčių vykdymo kontrolę, dokumentų, susijusių su viešaisiais pirkimais, saugojimą ir t. t.

Pastebėta, kad įmonių veikloje detaliau nereglementavus viešųjų pirkimų organizavimo tvarkos, kaip šis procesas turėtų būti vykdomas, dokumentuojamas ir motyvuojamas, antikorupciniu požiūriu galėjo būti sudarytos sąlygos pasinaudoti suteiktais per plačiais diskreciniais įgaliojimais.

Siekdama didinti atsparumą korupcijai, STT teikė **SVĮ** šią **rekomendaciją**:

Vidaus teisės aktuose detalai reglamentuoti viešųjų pirkimų organizavimo, vidaus kontrolės vykdymo ir dokumentavimo tvarką.

d) Netinkamo pirkimo būdo pasirinkimas

Pateikti pastebėjimai:

kai kuriais atvejais įmonės įsigijo prekes nesilaikydamos teisės aktų reikalavimų, reglamentuojančių viešųjų pirkimų apklausos būdo pasirinkimą.

Pavyzdys. Bendrovės Supaprastintų viešųjų pirkimų taisyklėse nustatyta, kad apklausa žodžiu gali būti vykdoma, kai pirkimo vertė neviršija 3 000 Eur. Susipažinus su šios įmonės viešųjų pirkimų sąrašu nustatyta, kad kai kuriais atvejais nesilaikyta šio reglamentavimo nuostatų, nes buvo vykdyti pirkimai žodinės apklausos būdu, kurių vertė viršijo 3 000 Eur sumą.

Pažymėtina, kad įmonės neskelbiamos apklausos būdu vykdomi pirkimai gali būti vertintini kaip korupcijos rizikai neatsparaus būdo parinkimas, bandant išvengti skaidresnių viešųjų pirkimų procedūrų, kadangi viešųjų pirkimų procese gali būti neužtikrinamas lygiateisiškumas, skaidrumo principo įgyvendinimas.

Siekdama didinti atsparumą korupcijai, STT teikė **SVĮ** šias **rekomendacijas**:

Įmonėms reikšmingų objektų pirkimus vykdyti skelbiamos apklausos būdu.

Apklausą žodžiu rekomenduojame vykdyti, kai pirkimo objektas nėra sudėtingas, sutartis vienkartinio pobūdžio ir pirkimo vertė neviršija teisės aktuose nustatytos sumos.

Viešųjų pirkimų sutarčių vykdymas ir kontrolė

a) Sutarčių sudarymo ir vykdymo trūkumai

Pateikti pastebėjimai:

pirkimų vykdytojai ne visais atvejais atlieka jiems nustatytas funkcijas, nepakankama pirkimus vykdančių asmenų kompetencija, neužtikrinama jų rotacija.

Pavyzdys. Bendrovė kai kuriais atvejais nesilaikė teisės aktų reikalavimų viešųjų pirkimų procese raštu sudaryti sutartis. Pavyzdžiui, perkama viešajam naudojimui skirtus kontenerius ir raštu neaptardama būtinų pirkimo sutarties sąlygų, t. y. šalių teisių ir pareigų, perkamo objekto garantijos, sudarė palankesnes sąlygas verslo atstovui, o tai antikorupciniu požiūriu laikytina korupcijos rizikos veiksmu.

Siekdama tinkamo sudarytų viešųjų pirkimų sutarčių vykdymo ir kad būtų išvengta šiame etape korupcijos rizikos veiksmų, STT teikė **SVĮ** šias **rekomendacijas**:

Siekiant, kad pirkimo procedūrose dalyvaujantys įmonės darbuotojai geriau suprastų nustatytų pirkimo procedūrų vykdymo eigą, sprendimus priimančius subjektus, parengti pirkimo procedūrų atmintinę (veiksmų sekos schemą).

Sudarant ilgalaikes pirkimų sutartis detalčiau reglamentuoti lėšų panaudojimo išskirstymą sutarties galiojimo laikotarpiu ir nustatyti sutarčių vykdymo kontrolės mechanizmą.

b) Nepakankama pirkimų ir sudarytų sutarčių kontrolė

Pateikti pastebėjimai:

nepakankamai užtikrinama viešųjų pirkimų ir sudarytų sutarčių vykdymo kontrolė.

Pavyzdys. Bendrovės komisijos pirmininku paskirtas įmonės direktorius, kuris atsakingas ir už vykdomų pirkimų kontrolę. Vertinant antikorupciniu požiūriu manytina, kad įmonė turėtų vengti į viešųjų pirkimų komisijos pirmininko pareigas skirti įmonės vadovą, nes į prekių, paslaugų ir darbų pirkimo komisiją paskyrus įmonės vadovą neužtikrinama viešųjų pirkimų komisijos darbo kontrolė, atskaitingumas įmonei atstovaujančiam vadovui, kuris tiesiogiai atsakingas už įmonės veiklos organizavimą, finansinę būklę ir pan.

Siekdama, kad būtų nustatyta ir vykdoma pirkimų ir sudarytų sutarčių vykdymo kontrolė, STT pateikė **SVĮ** šias **rekomendacijas**:

Patvirtinti pirkimų vidaus kontrolės tvarką; paskirti pirkimų iniciatorius; nustatyti sutarčių vykdymo kontrolės mechanizmą.

Siekiant, kad būtų užtikrinama viešųjų pirkimų prevencinė kontrolė, paskirti prevencinę viešųjų pirkimų kontrolę atliekantį asmenį.

Pretenzijų nagrinėjimas

Pateikti pastebėjimai:

neužtikrinamas nešališkas pretenzijų nagrinėjimas.

Pavyzdys. Iš savivaldybės valdomos įmonės pateiktos informacijos matyti, kad tiekėjų pretenzijas nagrinėjo ta pati viešojo pirkimo komisija ir pirkimų organizatorius. Antikorupeciniu požiūriu situacija, kai tas pats asmuo nagrinėja pretenzijas dėl savo priimtų sprendimų, gali būti laikoma neskaidria.

Pavyzdys. Atliekant KRA pastebėta, kad bendrovės pasiūlymo ekspertinio vertinimo etape galėjo kilti korupcijos rizika, kadangi suinteresuotas ekspertinį vertinimą atliekantis asmuo, žinodamas konkretų subjektą, kurio pasiūlymą vertina, galėtų neobjektyviai jį įvertinti geriau ir siūlyti priimti sprendimą, palankesnį jo proteguojamam subjektui.

Pažymėtina, kad Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijų, patvirtintų Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1S-174 „Dėl Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijų patvirtinimo“, 11, 12, 22 p. numatyta galimybė (rekomendacija) atskirti pirkimų vykdymo ir pretenzijų nagrinėjimo funkcijas: „Pretenzijų nagrinėjimo komisija apie gautą nagrinėti pretenziją privalo nedelsdama informuoti Viešojo pirkimo komisiją ar pirkimų organizatorių, priklausomai nuo to, kas vykdo pirkimo procedūras, ir prevencinę kontrolę atliekantį asmenį“.

STT analizėse nagrinėtoms SVĮ pateikė šias rekomendacijas:

Spręsti klausimą dėl nešališko ginčus nagrinėjančio subjekto paskyrimo.

Tobulinti viešųjų pirkimų procedūrose dalyvaujančių ekspertų parinkimo tvarką; siekti, kad pasiūlymų ekspertinius vertinimus atliekantiems asmenims nebūtų žinoma, kurio konkrečiai subjekto pasiūlymą jie vertina.

Viešųjų ir privačių interesų derinimas

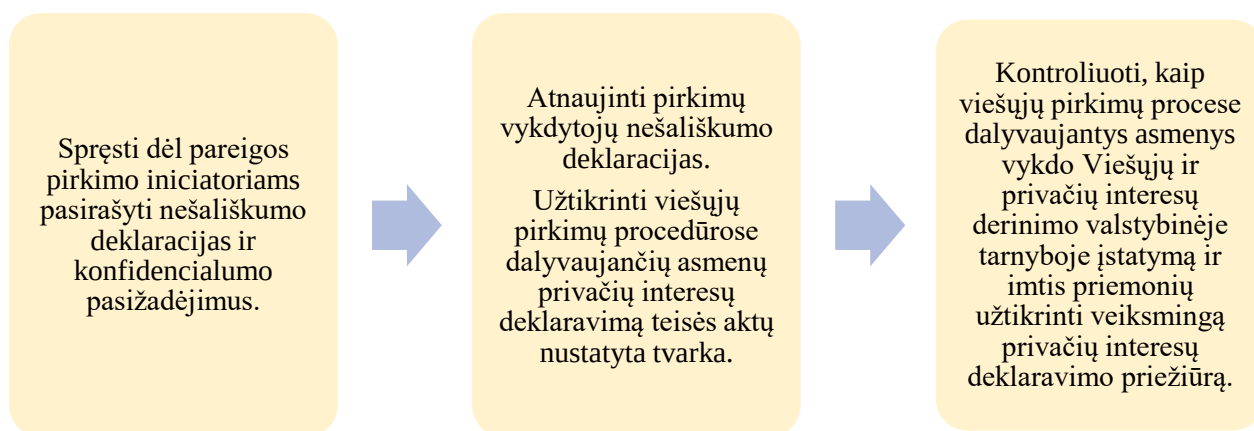
*Pateikti pastebėjimai:
neužtikrinamas efektyvus interesų
konfliktų valdymas ir prevencija
vykdant viešuosius pirkimus.*

Pirmas pavyzdys. Atliekant KRA nustatyta, kad bendrovės direktoriaus pavaduotojas nedeklaravo, kad jo sutuoktinė dirba toje pačioje bendrovėje ir kad privačių interesų deklaracijų nėra pateikę visi bendrovės pirkimo komisijos nariai.

Antras pavyzdys. Bendrovės viešajame pirkime dalyvavę asmenys buvo pateikę privačių interesų deklaracijas, tačiau kai kuriais atvejais jose buvo nurodyta ne visa informacija, kuri buvo patikslinta korupcijos rizikos analizės metu. Pavyzdžiui, įmonės Viešųjų pirkimų komisijos pirmininkė direktoriaus pavaduotoja privačių interesų deklaracijoje nebuvo deklaravusi brolio, savivaldybės tarybos nario.

Vienoje iš korupcijos rizikos analizių STT atkreipė savivaldybės dėmesį, kad savivaldybėje būtų užtikrinamas interesų konfliktų atskleidimas, siekiant juos valdyti, savivaldybės administracijai rekomenduojama imtis priemonių užtikrinti veiksmingą savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtų įmonių vadovų ir jų pavaduotojų; kitų viešojo administravimo įgaliojimus turinčių darbuotojų; viešojo pirkimo komisijos narių, asmenų, perkančiosios organizacijos vadovo paskirtų atlikti supaprastintus pirkimus, ir viešųjų pirkimų procedūrose dalyvaujančių ekspertų privačių interesų deklaravimo priežiūrą, sukuriant su tuo susijusius mechanizmus. Pavyzdžiui, siekiant, kad savivaldybėje būtų užtikrinamas interesų konfliktų atskleidimas, valdymas, rekomenduota (i) įvertinti visas nešališkumo deklaracijų ir konfidencialumo pasižadėjimų formas, ar jos atitinka galiojančius reikalavimus, (ii) taip pat įvertinti viešųjų pirkimų specialisto pareigybės funkcijas, ar jomis šiai pareigybei nesuteikti viešojo administravimo įgaliojimai.

STT, atsižvelgdama į viešųjų ir privačių interesų valdymo svarbą, **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

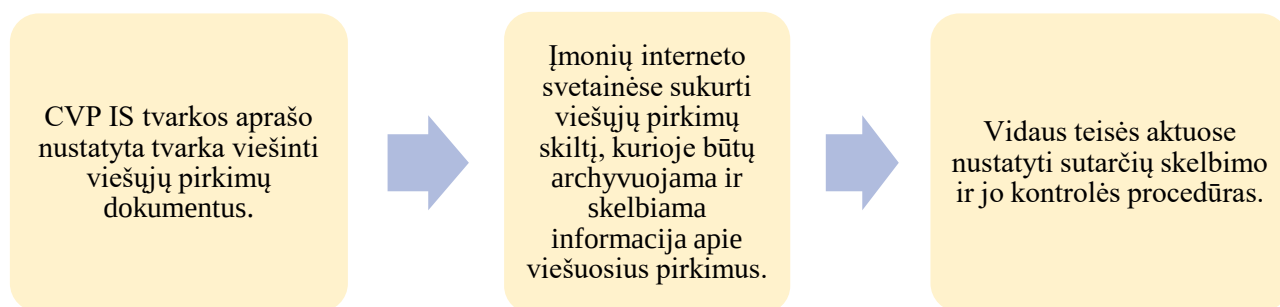
Pirkimo sutarčių neviešinimas

*Pateikti pastebėjimai:
nepakankamai užtikrinamas informacijos apie
viešuosius pirkimus viešinimas.*

Pavyzdys. STT išanalizavus pirkimo sutarčių viešinimą CVP IS, pasirinktų pirkimų metu sudarytų sutarčių viešinimą nustatyta, kad savivaldybės valdoma įmonė vėlavo pateikti informaciją apie 2015 m., 2016 m. ir 2017 m. sudarytas sutartis nustatytais terminais, kita savivaldybės valdoma įmonė sudarytas sutartis viešino tik nuo 2016 m.

Pastebėtina, kad viešųjų pirkimų veiklos viešinimas skatina procedūrų skaidrumą, o visuomenės informavimas laikytinas reikšminga prielaida korupcijos pasireiškimo tikimybės mažinimui, todėl, manytina, kad savivaldybės valdomos įmonės turėtų didesnę dėmesį skirti laimėjusio dalyvio pasiūlymų ir sudarytų pirkimo sutarčių viešinimo etapui.

Siekdama, kad būtų užtikrintas tinkamas viešųjų pirkimų informacijos viešumas, STT pateikė **SVĮ** šias **rekomendacijas**:

KORUPCIJOS RIZIKOS SAVIVALDYBĖS VALDOMŲ ĮMONIŲ VALDymo SRITYJE

Šioje dalyje pateikiamas STT atliktose KRA nustatytų korupcijos rizikų apibendrinimas, KRA analizuoti rizikos veiksnių ir nustatytų pažeidimų pavyzdžiai, apibendrintos SVĮ ir savivaldybėms teiktos rekomendacijos ir pasiūlymai, susiję su SVĮ valdymo sritimi.

STT atliktose KRA nustatytos korupcijos rizikos pagal rizikų pobūdį, pvz., per vadovų ir kolegialių organų narių atrankos procedūras pastebėtos rizikos, viešųjų ir privačių interesų derinimo valdymo, kontrolės rizikos ir t. t., gali būti skirstomos į šias kategorijas:

1. Atranka į vadovo pareigas ir valdybų sudarymo procedūros:
 - a) neatskirtos įmonių priežiūros ir koordinavimo funkcijos;
 - b) neužtikrinta skaidri vadovą pavaduojančio asmens skyrimo tvarka;
 - c) neužtikrinta skaidri valdybos narių ir vadovo skyrimo tvarka;
 - d) nepakankamas, neišsamus valdybos narių ir vadovo skyrimo tvarkos reglamentavimas;
 - e) kandidatams į vadovus ir kolegialius organus nenustatyti kriterijai arba nustatyti abstraktūs atrankos kriterijai;
 - f) atrankos į pareigas neviešinamos.
2. Nesikreipimas į STT dėl informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikimo.
3. Kontrolė.
4. Viešųjų ir privačių interesų valdymas:
 - a) nepakankama kontrolė;
 - b) pareigos nusišalinti kilus interesų konfliktui nevykdymas ir (ar) nereglamentavimas;
 - c) deklaracijų nepateikimas įstatymo nustatyta tvarka ir terminais.
5. Darbo užmokesčio klausimai.
6. Reglamentavimo ir darbo organizavimo klausimai.
7. Valdybų, vadovo veikla.

a) Neatskirtos įmonių priežiūros ir koordinavimo funkcijos

Pateikti pastebėjimai:

sudarant įmonių valdybas ne visais atvejais užtikrintas įmonių priežiūros ir koordinavimo funkcijų atskyrimas.

Atliekant KRA taip pat buvo pastebėta, kad savivaldybių teisiniame reglamentavime pasigendama formalizuotos tvarkos ir aiškių motyvų dėl vykdytų valstybės tarnautojų atrankos procesų, todėl neaišku, pagal kokius gebėjimus, dalykines ir asmenines savybes, motyvaciją, profesinę ir (ar) darbo patirtį buvo atrinkti tam tikri savivaldybių administracijos valstybės tarnautojai į jų valdomų bendrovių valdybas.

Pirmas pavyzdys. Sudarant bendrovės valdybą nebuvo užtikrintas savivaldybės vykdomajai institucijai (administracijos direktoriui) priskirtų priežiūros ir koordinavimo funkcijų atskyrimas, nes administracijos direktorius pats save paskyrė į bendrovės valdybą, netrukus buvo išrinktas vykdyti šios valdybos pirmininko pareigas.

Antras pavyzdys. Į bendrovės valdybą buvo paskirta Turto valdymo skyriaus vedėja ir šio skyriaus vyriausioji specialistė, nors šio skyriaus viena iš pagrindinių funkcijų yra koordinuoti savivaldybės kontroliuojamų įmonių veiklą, atlikti veiklos ekonominį įvertinimą, teikti pasiūlymus administracijos direktoriui, merui ir jo pavaduotojui dėl įmonių veiklos, teikiamų paslaugų kainų nustatymo.

Dėl įmonių priežiūros ir koordinavimo funkcijų neatskyrimo yra rizika, kad įmonių valdybų veikla gali būti neefektyvi, šališka ir neskaidri. Atkreiptas analizuotų įmonių ir savivaldybių dėmesys, kad atsižvelgiant į Akcinių bendrovių įstatymo nustatytą įmonių valdybų kompetenciją, įgyvendinant efektyvaus valdymo, skaidrumo ir nešališkumo principus, svarbu užtikrinti įmonių valdybų narių veiklos nešališkumą, reglamentuoti įmonių valdybų darbo ir sprendimų priėmimo tvarką.

Siekiant, kad būtų atskirtos įmonių veiklos priežiūros bei kontrolės funkcijos nuo sprendimų priėmimo, valdybų narių daugumos nesudarytų pavaldumo santykiais susiję asmenys, savivaldybės valdomų įmonių valdybų veikla būtų tinkamai reglamentuota, STT savivaldybėms teikė šias **rekomendacijas:**

Spręsti dėl pavyzdinio įmonių valdybų darbo reglamento patvirtinimo ir nustatyti aiškų valdybų veiklos teisinį reguliavimą (valdybos narių teises ir pareigas, valdybos veiklos užtikrinimą, posėdžių šaukimą bei organizavimą, posėdžio rezultatų įforminimą, sprendimų priėmimą ir kt.)

Užtikrinti objektyvią įmonių valdybos narių atrankos ir skyrimo procedūrą.

b) Neužtikrinta skaidri vadovą pavaduojančio asmens skyrimo tvarka

Pateikti pastebėjimai:

skiriant asmenis į direktoriaus pavaduotojo pareigybę netinkamai taikytos procedūros, neužtikrinta objektyvi ir konkurencinga pretendentų atrankos procedūra.

Pavyzdys. Bendrovės valdybai patvirtinus naują direktoriaus pavaduotojo pareigybę į minėtas pareigas be konkurso buvo perkeltas buvęs įmonės direktorius, anksčiau ėjęs direktoriaus ir valdybos nario pareigas.

Įvertinus vienos savivaldybės įmonėse buvusias ir KRA analizuotas situacijas, buvo pastebėta, kad nebuvo užtikrintas skaidrus vadovaujančių asmenų atrankos procesas, be konkurso skiriant asmenis į pareigas pirmenybė galimai teikta susiformavusioms pažintims ar kitokiems asmeniniams ryšiams, tai sudarė korupcijos riziką.

Nereglamentuotas ir skirtingai vykdomas įmonės vadovo pavadavimo procesas, nevertinant laikinai įmonei atstovaujančio asmens kandidatūros, gali lemti korupcijos riziką, pavyzdžiui, organizuojant viešuosius pirkimus ir veikiant vadovo vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Šiuo tikslu STT SVĮ teikė **rekomendaciją**:

Užtikrinti objektyvų, konkurencingą įmonės vadovą pavaduojančio asmens atrankos procesą.

c) Neužtikrinta skaidri valdybos narių, vadovo skyrimo tvarka

Pateikti pastebėjimai:

nebuvo skelbta ir (ar) skaidriai vykdyta kontroliuojamų įmonių valdymo organų (valdybos narių) ar įmonės vadovų atranka.

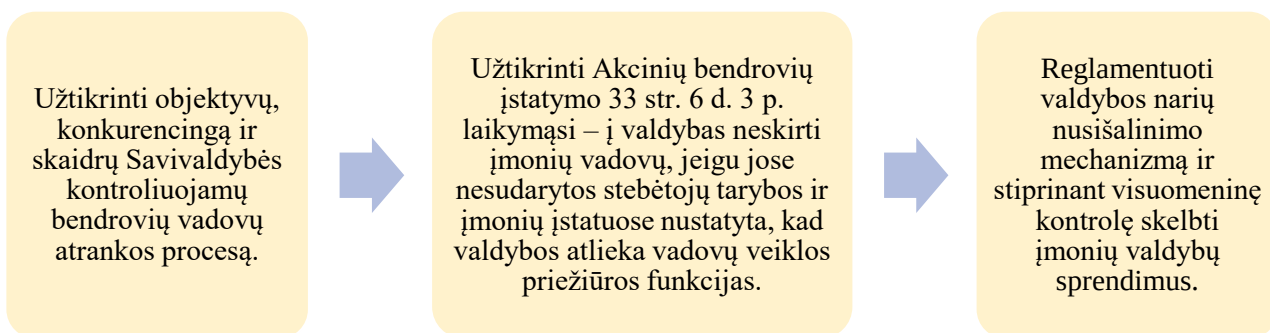
Pirmas pavyzdys. Bendrovės generalinio direktoriaus pareiginiuose nuostatuose, patvirtintuose valdybos posėdžio protokolu, reglamentuota, kad bendrovės vadovui parinkti organizuojamas konkursas. Tuo tarpu valdyba šio savo nustatyto reikalavimo nesilaikė ir įmonės generaliniu direktoriumi be konkurso paskyrė savo nuožiūra parinktą asmenį.

Antras pavyzdys. Atliekant KRA nustatyta, kad savivaldybėje atranka į valdybos narius neskelbta viešai, nevykdyta objektyvi valdybų narių atranka, neaišku, kokius nustatytus kriterijus atitiko kandidatai, kuriuos savivaldybės administracijos direktorius paskyrė savivaldybės valdomų įmonių valdybų nariais, todėl antikorupcinio požiūriu nebuvo užtikrintas objektyvus įmonių valdybų narių atrankos procesas, tai sudarė prielaidas korupcijos rizikai.

Korupcijos rizikos analizėse taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad, vadovaudamasi Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo 10 str. 8 d., Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 631 patvirtino Kandidatų į valstybės įmones ar savivaldybės įmones valdybą parinkimo tvarkos aprašą, kuriame reglamentavo kandidatų į savivaldybės įmonių valdybas atrankos procedūrą. Nors minėto aprašo 3 str. tik nuo 2018 m. liepos 1 d. savivaldybėms imperatyviai reglamentavo įmonių valdybų kandidatų atrankos tvarką, tačiau anksčiau šis klausimas buvo paliktas savivaldos institucijos diskrecijai³³, kuri ir anksčiau turėjo teikti prioritetą valdymo organų narių skyrimo proceso objektyvumo ir skaidrumo didinimui.

³³ Aprašytas reglamentavimas įsigaliojo nuo 2017 m. kovo 15 d., kai įsigaliojo Vyriausybės 2017 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. 196 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimo Nr. 631 „Dėl Kandidatų į valstybės įmones ar savivaldybės įmones valdybą parinkimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“. Iki tol galiojo Kandidatų į valstybės įmones ar savivaldybės įmones valdybą parinkimo tvarkos aprašas, patvirtintas Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 631, kurio 30 punkte nustatyta, kad „Aprašo nustatyta tvarka į valstybės įmones ar savivaldybės įmones valdybos narius pretenduojantys valstybės tarnautojai turi būti valstybės ar savivaldybės institucijos įgalioti dalyvauti atrankoje ir <...> būti paskirti valdybos nariais pagal Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymą“. Savivaldybė, kaip savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija, galėjo objektyviai spręsti, kaip bus parinkti į valdybos narius pretenduojantys valstybės tarnautojai.

Atlikusi KRA ir siekdama užtikrinti savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtų bendrovių valdymo skaidrumą, STT savivaldybėms pateikė šias **rekomendacijas**:

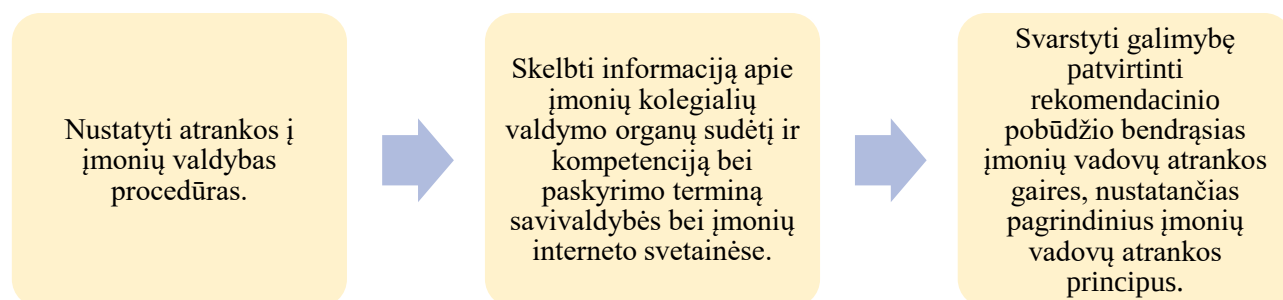
d) Nepakankamas, neišsamus valdybos narių, vadovo skyrimo tvarkos reglamentavimas

Pateikti pastebėjimai: vidaus teisės aktuose neregamentuotos ar nepakankamai reglamentuotos įmonių valdybų ir (ar) vadovų formavimo tvarkos procedūros.

Pavyzdys. Atliekant savivaldybės ir jos valdomų įmonių veiklos analizę, pastebėta, kad savivaldybės vidaus teisės aktuose nebuvo reglamentuotos bendrovių valdybų formavimo tvarkos procedūros, t. y. nedetalizuota, kokie subjektai (pavyzdžiui, savivaldybės administracijoje dirbantys karjeros valstybės tarnautojai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, asmenys, nesantys valstybės tarnautojais, kiti asmenys ir pan.) ir kiek konkrečiai savivaldybės valstybės tarnautojų (ar kitų specialistų) savivaldybė gali deleguoti į jos reguliavimo sričiai priskirtų įmonių kolegialius valdymo organus.

Atliekant KRA, buvo pastebėta, kad dalies analizuotų savivaldybių vidaus teisės aktuose, reglamentuojančiuose jos reguliavimo sričiai priskirtų bendrovių vadovų atrankos, teikimo ir skyrimo procedūras, nebuvo reglamentuota, kaip turėtų būti vykdomos bendrovių vadovų atrankos procedūros, buvo apsiribojama abstrakčia nuostata, kad vadovus skiria ir atleidžia bendrovių valdybos. Antikorupciniu požiūriu ydingi teisinio reguliavimo trūkumai (nepakankamai išsamus teisinis reglamentavimas suteikė per plačią diskreciją savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtų įmonių (akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių) kolegialiams valdymo organams (valdybų nariams), vykdžiusiems savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtų bendrovių, kuriose savivaldybė valdo didžiąją dalį akcijų, vadovų atrankos, teikimo ir skyrimo procedūras).

Siekiant kuo skaidresnės ir aiškesnės savivaldybių reguliavimo sričiai priskirtų įmonių vadovų korpuso formavimo politikos, STT **savivaldybėms** ir analizuotoms **SVĮ** teikė šias **rekomendacijas**:

e) Kandidatams į vadovus, kolegialius organus nenustatyti arba nustatyti abstraktūs atrankos kriterijai

Pateikti pastebėjimai:

nereglamentuota arba nepakankamai, neišsamiai reglamentuota kolegialiam organo nariui ir (ar) įmonės vadovui keliamų reikalavimų atitiktis.

Pirmas pavyzdys. Atliekant KRA nustatyta, kad savivaldybės vidaus teisės aktai neįpareigoja bendrovių valdybų atrankos metu tikrinti pretendentų, siekiančių eiti bendrovių vadovų pareigas, asmeninių ir dalykinių savybių, profesinių žinių, gebėjimų vykdyti vadovo pareigybes aprašyme nurodytas funkcijas ar sudaryti vadovų atrankos komisiją.

Antras pavyzdys. Akcinių bendrovių įstatyme, savivaldybės vidaus teisės aktuose, bendrovių įstatuose nebuvo reglamentuoti nei bendrieji, nei specialieji kvalifikaciniai ir (ar) vadovavimo patirties reikalavimai asmenims, siekiantiems eiti savivaldybės valdomų akcinių ir (ar) uždarytų akcinių bendrovių vadovų pareigas. Vienintelis bendrojo pobūdžio reikalavimas paminėtas Atstovavimo savivaldybei akcinėse bendrovėse ir uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklėse – „Kandidatas į visuotinio akcininkų susirinkimo renkamo bendrovės kolegialaus organo narius ar visuotinio akcininkų susirinkimo renkamo bendrovės vadovo pareigas turi turėti aukštąjį išsilavinimą“.

Atliekant KRA taip pat buvo pastebėta, kad kandidatų į SVĮ kolegialių valdymo organų (valdybų) narius atrankos kriterijai savivaldybės vidaus teisės aktuose yra reglamentuojami abstrakčiai, nenustatyti specialieji atrankos kriterijai. Atsižvelgdama į tai, STT savivaldybėms ir **SVĮ** teikė šias **rekomendacijas**:

Papildomai reglamentuoti, kad kiekvienos įmonės valdyboje turi būti asmenų, turinčių: a) kompetenciją finansų (finansų valdymo, finansų analizės ar audito) srityje; b) kompetenciją strateginio planavimo ir valdymo srityje; c) ūkio šakos, kurioje veikia Savivaldybės valdoma įmonė, žinių.

Teisės aktuose nustatyti bendruosius kvalifikacinius ar kitus būtinos kompetencijos reikalavimus ir (ar) atrankos kriterijus asmenims, siekiantiems eiti savivaldybės bendrovių vadovų pareigas.

Taikyti vienodą savivaldybės bendrovių kolegialių valdymo organų (valdybų) formavimo praktiką.

f) Atrankų į pareigas neviešinimas

Pateikti pastebėjimai:

nebuvo užtikrintas darbuotojų priėmimo į darbą procedūrų viešumas ir skaidrumas.

Pavyzdys. Savivaldybės valdomose įmonėse bendrovės darbuotojų giminaičiai į darbą buvo priimti nevykdant viešų priėmimo į darbą procedūrų, informacija apie laisvas darbo vietas nebuvo pateikta teritorinei darbo biržai. Priėmimo į darbą procedūrų organizavimo tvarka bendrovėse nebuvo reglamentuota.

Siekdama veiklos viešumo ir procedūrų skaidrumo, STT pateikė **SVĮ** šią **rekomendaciją**:

Užtikrinti darbuotojų priėmimo į darbą procedūrų viešumą, siekiant, kad informacija apie laisvas pareigas būtų pateikiama teritorinei darbo biržai teisės aktų nustatyta tvarka, skelbiama viešai įmonės, Savivaldybės interneto tinklalapyje ir kitais būdais; skaidrumą – kad būtų nustatomi aiškūs kvalifikaciniai reikalavimai pretendentams, kriterijai ir sąlygos dėl tinkamiausio pretendento išrinkimo.

Nesikreipimas į STT dėl informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikimo

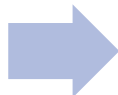
Pateikti pastebėjimai:

nesilaikyta Korupcijos prevencijos įstatymo 9 str. nuostatų, nes skiriant įmonių vadovus į pareigas nesikreipta į STT su prašymu pateikti informaciją apie asmenis, siekiančius eiti bendrovių vadovų pareigas.

Pavyzdys. Per įmonės vadovo atrankos procedūras nebuvo vykdomos Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnio 6 dalies nuostatos, kadangi kolegialaus valdymo organo (valdybos) nariai, pavyzdžiui, įmonės valdybos pirmininkas, siekdamas įvertinti pretendento patikimumą ir mažinti korupcijos pasireiškimo tikimybę įmonėje, nesikreipė į STT su prašymu pateikti informaciją apie asmenį, siekiantį eiti vadovo pareigas savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtoje įmonėje.

Kad būtų siekiama įvertinti asmens patikimumą ir mažinti korupcijos pasireiškimo tikimybę savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtose įmonėse (vykdant įmonių vadovų atrankos procedūras), STT savivaldybėms ir **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

Sudaryti sąrašą pareigybių (savivaldybės administracijoje, savivaldybės įstaigose ir įmonėse), į kurias, prieš skirdama asmenį, savivaldybė, savivaldybės įstaiga ar įmonė pateiks rašytinį prašymą STT dėl informacijos apie asmenį, siekiantį eiti šias pareigas.

Užtikrinti Korupcijos prevencijos įstatymo 9 str. nuostatų vykdymą ir kreiptis į STT dėl informacijos apie asmenį pateikimo.

Veiklos priežiūra ir kontrolė

*Pateikti pastebėjimai:
savivaldybės neskyrė pakankamai dėmesio
planuojant ir vykdant įmonių veiklos
priežiūrą, patikrinimus ir auditus.*

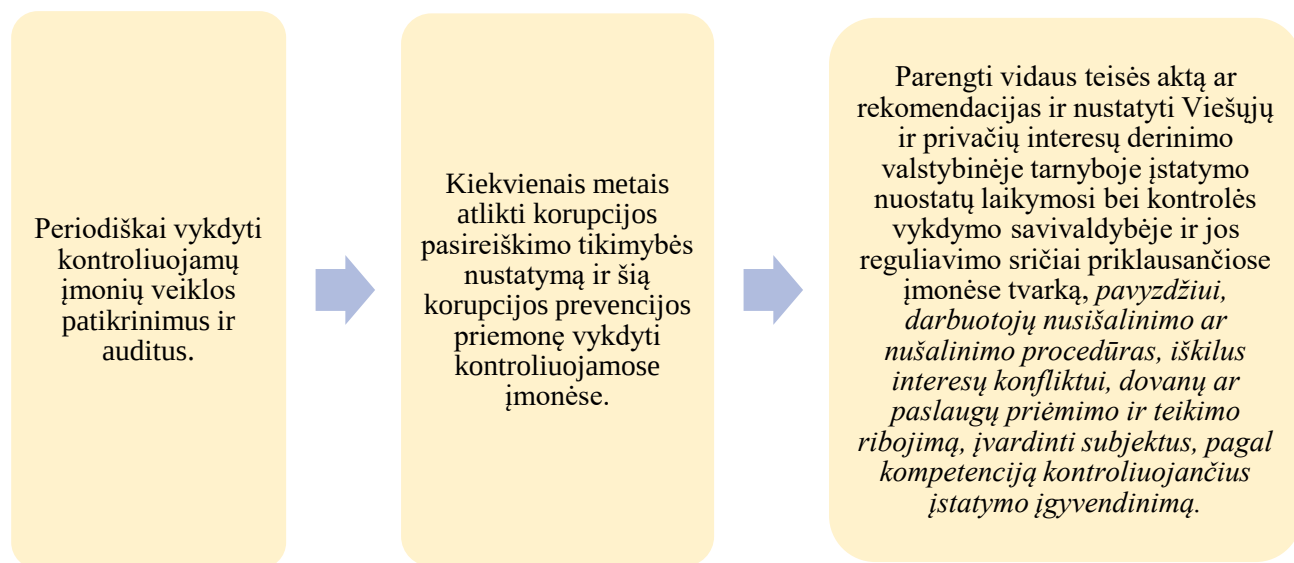
Pirmas pavyzdys. Atliekant KRA pasirinktinai išnagrinėti įmonės analizuoto laikotarpio finansinių ataskaitų rinkiniai ir nustatyta, kad jie buvo patvirtinti su klaidinga įmonės finansine informacija, o kontrolės ir audito tarnybos išvadoje buvo nustatyti savivaldybės ir jos valdomos įmonės pasirašytų sutarčių vykdymo, pratęsimo pažeidimai bei permokėjimai vežėjui už suteiktas paslaugas.

Antras pavyzdys. Savivaldybės kontrolės ir audito tarnyba, atlikusi savivaldybės kontroliuojamos įmonės finansinį auditą, per kurį buvo audituota įmonės veikla, konstatavo, kad įmonėje nėra parengtos viešųjų pirkimų tvarkos, tačiau per auditą neanalizuota, kaip įmonė naudoja pirkimams skirtas lėšas. Atliekant korupcijos rizikos analizę ir įvertinus įmonės veiklai vykdyti reikalingų naftos produktų (kuro) pirkimą dvejų metų laikotarpiu, nustatyta, kad kuras įsigytas neatlikus jokių viešųjų pirkimų procedūrų.

KRA nurodytos aplinkybės dėl savivaldybės įmonių veiklos priežiūros planavimo ir vykdymo trūkumų lėmė rizikas dėl galimo neefektyvaus ir neskaidraus lėšų naudojimo įsigyjant prekes, paslaugas ar darbus.

Atliekant KRA kai kuriais atvejais buvo atkreiptas dėmesys, kad pasigendama sistemingo ir visapusiško įmonių veiklos auditavimo proceso, kuris padėtų gerinti savivaldybės kontroliuojamų įmonių valdymo ir kontrolės procesų veiksmingumą, ekonomiškumą, efektyvumą, taip pat turėtų teigiamos įtakos siekiant atskleisti veiklos tobulinimo galimybes, o nepakankamas įmonių veiklos priežiūros ir kontrolės užtikrinimas gali sudaryti palankias sąlygas korupcijos rizikos veiksniams atsirasti.

STT korupcijos rizikos analizėse nagrinėtoms savivaldybėms ir **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

Viešųjų ir privačių interesų valdymas

a) Nepakankama kontrolė

Pateikti pastebėjimai:

nebuvo užtikrinta pakankama kontrolė, kaip įmonių vadovai vykdo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą.

Pavyzdys. Savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojo tėvai buvo vienos privataus kapitalo įmonės akcininkai ir valdybos nariai. Ši įmonė vienu metu buvo didžiausia savivaldybės valdomos įmonės biokuro tiekėja. Atsižvelgiant į tai, buvo pastebėta, kad savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojo artimi giminaičiai galėjo turėti turtinį ir neturtinį suinteresuotumą dėl savivaldybės valdomos įmonės veiklos.

Įvertinusi KRA nustatytas rizikas, STT savivaldybėms ir **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

Kontroliuoti, kaip įmonių vadovai, pavaduotojai ir kiti administracinius įgaliojimus turintys asmenys vykdo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą.

Organizuoti mokymus viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo klausimais savivaldybės ir jos kontroliuojamų įmonių atstovams.

Įvertinti (pavyzdžiui, atliekant patikrinimą), ar atsakingi savivaldybės darbuotojai užtikrina įmonių vadovų viešųjų ir privačių interesų konfliktų prevencijos sistemos funkcionavimą.

Taip pat pastebėtina, kad atliekant KRA kai kuriais atvejais įmonėse buvo nustatyta **nepotizmo rizikos požymių**. Pavyzdžiui, KRA atlikimo metu vienoje iš savivaldybės valdomų įmonių dirbo daugiau nei 20 % darbuotojų, kurie buvo susiję giminystės ryšiais (pvz., šios įmonės padalinyje tiesioginį pavaldumą turėjo viršininkė ir jos vyras).

Šiuo konkrečiu atveju buvo prieita prie išvados, kad riziką korupcijai pasireikšti įmonėse didina ne tik nenumatytas efektyvus Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų vykdymas ir kontrolė, bet ir tai, kad įmonių vadovai, t. y. asmenys, kurie turi užtikrinti teisės normų įgyvendinimą ir teikti asmeninį pavyzdį, netinkamai vykdo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimus. Dėl šios priežasties STT atkreipė dėmesį, kad įmonėse būtina numatyti viešųjų ir privačių interesų kontrolės mechanizmą, kuris padėtų valdyti galimus interesų konfliktus ir nepotizmo atvejus.

b) Pareigos nusišalinti kilus interesų konfliktui nevykdymas ir (ar) nereglamentavimas

Pateikti pastebėjimai:

atskirais atvejais vadovai, veikdami kaip valdybos nariai, nenusišalino nuo jiems palankių asmeninių ir dalykinių sprendimų priėmimo.

Pirmas pavyzdys. Bendrovės direktorius, būdamas valdybos narys, dalyvavo, svarstė ir balsavo dėl jam siūlomos skirti mėnesinės algos kintamosios dalies dydžio nustatymo, t. y. priimant sprendimą, „kad bendrovės direktoriui būtų skirta 40 % mėnesinės algos pastoviosios dalies dydžio kintamoji dalis“.

Antras pavyzdys. Nei savivaldybės patvirtintame Pavyzdiniame kontroliuojamos uždarnosios akcinės bendrovės valdybos darbo reglamente, nei atliekant KRA nagrinėjamų įmonių valdybų patvirtintuose darbo reglamentuose nebuvo numatytos valdybos narių nusišalinimo tvarkos ir šio proceso dokumentavimo. Nagrinėjamu laikotarpiu bendrovių rengtuose valdybų posėdžių protokoluose nebuvo jokių duomenų apie valdybos narių nusišalinimo klausimų sprendimą.

STT, atsižvelgdama į nusišalinimo nuo klausimų sprendimų, kai egzistuoja viešųjų ir privačių interesų konfliktas, svarbą, savivaldybėms ir kai kurioms **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

Savivaldybei teikti išankstines rekomendacijas įmonių vadovams ir nurodyti, nuo kokių sprendimų rengimo, svarstymo ar priėmimo jie privalo nusišalinti.

Įmonių įstatuose, valdybų darbo reglamentuose nustatyti asmenų nusišalinimo mechanizmą.

Savivaldybėje organizuoti mokymus viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo klausimais.

c) Deklaracijų nepateikimas įstatymo nustatyta tvarka ir terminais

Pateikti pastebėjimai:

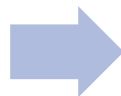
įmonių vadovai, Viešųjų pirkimų procese dalyvaujantys asmenys, įstatymo nustatyta tvarka ir terminais nepateikė privačių interesų deklaracijų.

Pavyzdys. Savivaldybės valdomos įmonės generalinis direktorius nebuvo deklaravęs jo vadovaujamoje įmonėje dirbusio artimo giminaičio – brolio.

Kai kurių savivaldybės valdomų įmonių generaliniai direktoriai iš viso nebuvo pateikę privačių interesų deklaracijų.

STT, įvertinusi analizuotus atvejus, savivaldybėms ir **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

Imtis priemonių, kad nepasikartotų KRA nustatyti Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų reikalavimų neatitikimai.

Kontroliuoti, kaip įmonių vadovai, pavaduotojai ir kiti administracinius įgaliojimus turintys asmenys vykdo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą, taip pat imtis priemonių užtikrinti veiksmingą privačių interesų deklaravimo priežiūrą.

Pateikti pastebėjimai:

nėra užtikrinamos skaidrios vadovų atlyginimo, priedų skyrimo procedūros ir kai kuriais atvejais savivaldybė nebuvo reglamentavusi ir nustatiusi įmonės vadovų, jų pavaduotojų ir vyriausiųjų buhalterijų darbo užmokesčio nustatymo tvarkos, nereglamentuotas laikinai įmonių vadovų pareigas einančių asmenų darbo apmokėjimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad, pavyzdžiui, esant nereglamentuotam laikinai įmonių vadovų pareigas einančių asmenų darbo apmokėjimui, įmonių valdybos skirtingai sprendė laikinai vadovų pareigas einančių asmenų darbo apmokėjimo klausimus. Pavyzdžiui, viena savivaldybės valdomos įmonės valdyba, pavesdama vyr. inžinieriui laikinai eiti įmonės direktoriaus pareigas, buvo nurodžiusi jam mokėti tarnybinio atlyginimo skirtumą; kitos tai pačiai savivaldybei priklausančios įmonės valdyba, pavesdama inžinieriui laikinai eiti įmonės generalinio direktoriaus pareigas, buvo nurodžiusi jam mokėti pareigybinės algos skirtumą; trečios įmonės valdyba, pavesdama direktoriaus pavaduotojui laikinai eiti įmonės direktoriaus pareigas, buvo nurodžiusi jam mokėti atlyginimų skirtumą.

Pastebėta ir tai, kad nesant vienodos savivaldybės įmonių vadovų darbo apmokėjimo sistemos nebuvo užtikrinamas racionalus darbo užmokesčiui skirtų lėšų naudojimas, nenustačius apibrėžto teisinio reglamentavimo dėl laikinai įmonių vadovų pareigas einančių asmenų darbo apmokėjimo egzistavo subjektyvių sprendimų priėmimo galimybė.

Kad būtų nustatyta vienoda darbo apmokėjimo sistema, STT savivaldybėms dėl jų valdomų įmonių pateikė šias **rekomendacijas**:

Svarstyti galimybę įmonių vadovų mėnesinės algos kintamosios dalies dydį papildomai sieti ne tik su įmonės ūkinės ir finansinės veiklos rezultatais, bet ir su vadovų pasiektais individualiais veiklos rezultatais.

Parengti įmonių vadovų veiklos vertinimo metodinius nurodymus ar rekomendacijas reguliavimo sričiai priskirtų bendrovių valdyboms.

Patvirtinti įmonių, uždarytųjų akcinių bendrovių vadovų, jų pavaduotojų ir vyriausiųjų buhalterijų darbo apmokėjimo tvarką.

Pavyzdys. Naujai paskirtam SVĮ vadovui buvo nustatytas toks pat kaip ankstesnės pareiginės kategorijos koeficientas (4,9) ir 30 % priedas prie mėnesinio atlyginimo, tačiau neaišku, kokiais kriterijais buvo remtasi priimant šį sprendimą. Be to, pastebėta, kad nei valdybos posėdžio protokole, nei įmonės direktoriaus darbo sutartyje nėra duomenų apie jam nustatytą darbo užmokestį, t. y. darbo sutartyje neįrašyta viena iš pagrindinių darbo sutarties sąlygų – direktoriui nustatytas darbo užmokestis ir priedas prie mėnesinės algos.

Reglamentavimo ir darbo organizavimo klausimai

Pateikti pastebėjimai:

dėl neišsamios informacijos teikimo savininko teises ir pareigas įgyvendinančiam asmeniui (savivaldybei), kad kai kuriais atvejais įmonėse nesilaikyta juridinių faktų pasikeitimo įregistravimo terminų, nepakankamo visuomenės informavimo, neatnaujintų sutarčių pagal būtinąsias panaudos sutarčių sąlygas ir kita.

Pirmas pavyzdys. Nors savivaldybės tarybos sprendime jos kontroliuojamos įmonės direktorius ir Asociacijos pirmininkė buvo įpareigoti pasirašyti panaudos sutartį 10 metų laikotarpiui ir turto perdavimo aktą dėl patalpų neatlygintino naudojimo, tačiau šie dokumentai iš viso nebuvo parengti ir iki KRA atlikimo (2018 m.) galiojo 2002-01-01 neterminuotai sudaryta sutartis.

Antras pavyzdys. Kai kurios savivaldybės reguliavimo sričiai priskirtos įmonės, pateikdamos metinius pranešimus, nesilaikė Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje metinių pranešimų turiniui numatytų reikalavimų. Savivaldybė, vykdydama jos reguliavimo sričiai priskirtų bendrovių finansinę veiklos kontrolę, neužtikrino, kad jos reguliavimo sričiai priskirtos įmonės teiktų pakankamą ir išsamią informaciją apie savo veiklą.

Trečias pavyzdys. Apibendrinus savivaldybės administracijos ir jos įmonių interneto tinklalapių turinio analizės rezultatus, buvo nustatyta, jog savivaldybė, vykdydama jos reguliavimo sričiai priskirtų įmonių kontrolę, nepakankamai užtikrino, kad įmonės teiktų pakankamą ir išsamią informaciją apie savo veiklą. Visuomenė neturėjo pakankamai galimybių susipažinti su savivaldybės įmonių vykdoma veikla ir įmonių veiklos rezultatais.

Siekdama užtikrinti savivaldybės valdomų įmonių vykdomos veiklos viešumą, visuomeninę kontrolę, veiklos skaidrumą, STT savivaldybėms ir jų valdomoms įmonėms pateikė šias **rekomendacijas**:

Savivaldybės ir įmonių interneto tinklalapiuose skelbti įmonių metinius ir tarpinius pranešimus ir (ar) tarpines ir metines veiklos ataskaitas, metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinius, metinių finansinių ataskaitų nepriklausomo auditoriaus išvadas ir kitą aktualią su įmonių valdymu susijusią informaciją,

Savivaldybės administracijai numatyti priemonės dėl neatlygintinai perduoto turto efektyvesnio naudojimo, taip pat atnaujinti sutartis vadovaujantis teisės aktų reikalavimais.

Savivaldybei nustatyti aukštesnius reikalavimus įmonių metinių pranešimų turiniui ir užtikrinti, kad įmonės laikytųsi metinių pranešimų ir (ar) veiklos ataskaitų turiniui numatytų reikalavimų.

Valdybų, vadovo veikla

*Pateikti pastebėjimai :
kai kuriais atvejais įmonių valdybų
protokolai nebuvo išsamūs ir motyvuoti
ar nereglamentuota arba netinkamai
reglamentuota įmonių valdybų veikla.*

Pirmas pavyzdys. Atliekant vienos iš savivaldybių bendrovių korupcijos rizikos analizę nustatyta, kad valdybų posėdžių protokoluose, kuriuose atspindi bendrovių vadovų atrankos ir skyrimo procedūrų praktinis atlikimas, dažniausiai buvo nurodoma tik kandidato į bendrovės vadovus pavardė ir balsavusių „už“, „prieš“ arba „susilaikė“ valdybos narių skaičius, pasigesta konkrečių, pasvertų ir argumentuotų valdybos motyvų skirti konkretų asmenį bendrovės vadovu.

Antras pavyzdys. Savivaldybės valdomų įmonių vadovai, kurie į pareigas buvo išrinkti neterminuotai ir iki Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 papildymo 37¹ straipsniu įstatymo Nr. XIII-356 įsigaliojimo ėjo pareigas daugiau negu 10 metų, nebuvo atšaukti iš pareigų nuo 2019 m. sausio 2 d. pagal minėto įstatymo 2 str. 6 d. Įmonių vadovų neterminuotos darbo sutartys buvo pakeistos į terminuotas iki įstatymo įsigaliojimo, t. y. 2017 m. gruodžio mėn., taip galimai siekiant išvengti įstatymo 2 str. 6 d. taikymo.

Kadangi savivaldybės valdomų įmonių valdybos, 2017 m. gruodžio mėnesį nusprendusios pakeisti įmonių vadovų neterminuotas darbo sutartis į terminuotas, neatsižvelgė į Darbo kodekso 24 str., 68 str. 4 d. nuostatas, nebuvo įgyvendinti naujai įsigaliojusio įstatymo 2 str. 6 d. reikalavimai, kurių viena iš paskirčių – mažinti korupcines rizikas.

STT savivaldybėms ir **SVĮ** pateikė šias **rekomendacijas**:

Užtikrinti, kad visais atvejais įmonių valdybų protokoluose būtų fiksuojami priimamų sprendimų motyvai, pateikiami paaiškinimai, išsakytos pastabos, kiekvieno nario atskiros nuomonės ir kita antikorporcinių požiūriu skaidriai valdybų veiklai reikšminga informacija.

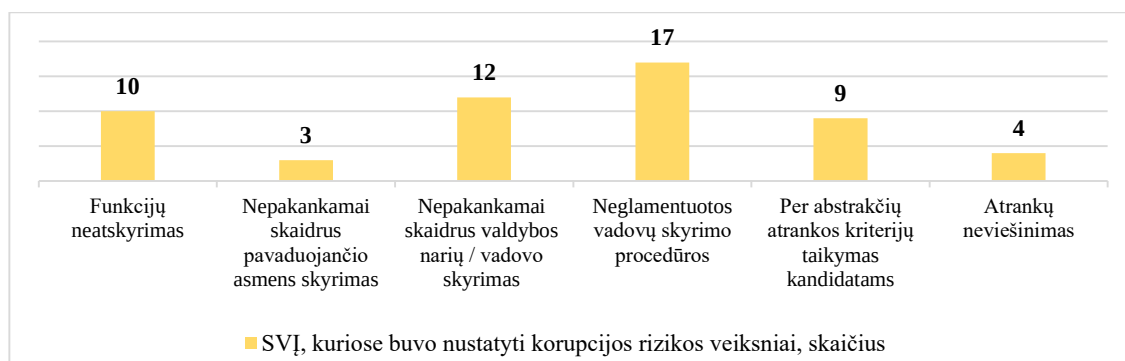
Spręsti dėl pavyzdinio įmonių valdybų darbo reglamento patvirtinimo, nustatyti aiškų valdybos narių teisių ir pareigų teisinį reguliavimą, posėdžių vedimo, dokumentavimo tvarką ir įpareigoti įmonių valdybas patvirtinti darbo reglamentus ar išdėstyti juos nauja redakcija.

IŠVADOS

Apibendrinti duomenys apie SVĮ korupcijos rizikas rodo, kad savivaldoje būtina didesnę dėmesį skirti korupcijos ir prastos valdysenos rizikų valdymui, jas mažinti ir šalinti.

Viešųjų pirkimų srityje SVĮ veikloje nustatyti pažeidimai ir (ar) korupcijos rizikos veiksniai daugiausia nulemti nepakankamo SVĮ dėmesio viešųjų pirkimų planavimui. Nustatyta, kad SVĮ vykdamas viešųjų pirkimų organizavimo procedūras ne visais atvejais užtikrinama tiekėjų konkurencija, taip pat vykdytų procedūrų skaidrumas. SVĮ buvo pateikti pastebėjimai dėl nepakankamai efektyvaus interesų konfliktų valdymo ir prevencijos vykdamas viešuosius pirkimus. Taip pat SVĮ nepakankamai užtikrino viešųjų pirkimų ir sudarytų sutarčių vykdymo kontrolę.

SVĮ valdymo srityje pagal konkretų korupcijos rizikos veiksnių daugiausia trūkumų nustatyta dėl nepakankamo, neišsamaus valdybos narių, vadovo skyrimo tvarkos reglamentavimo.

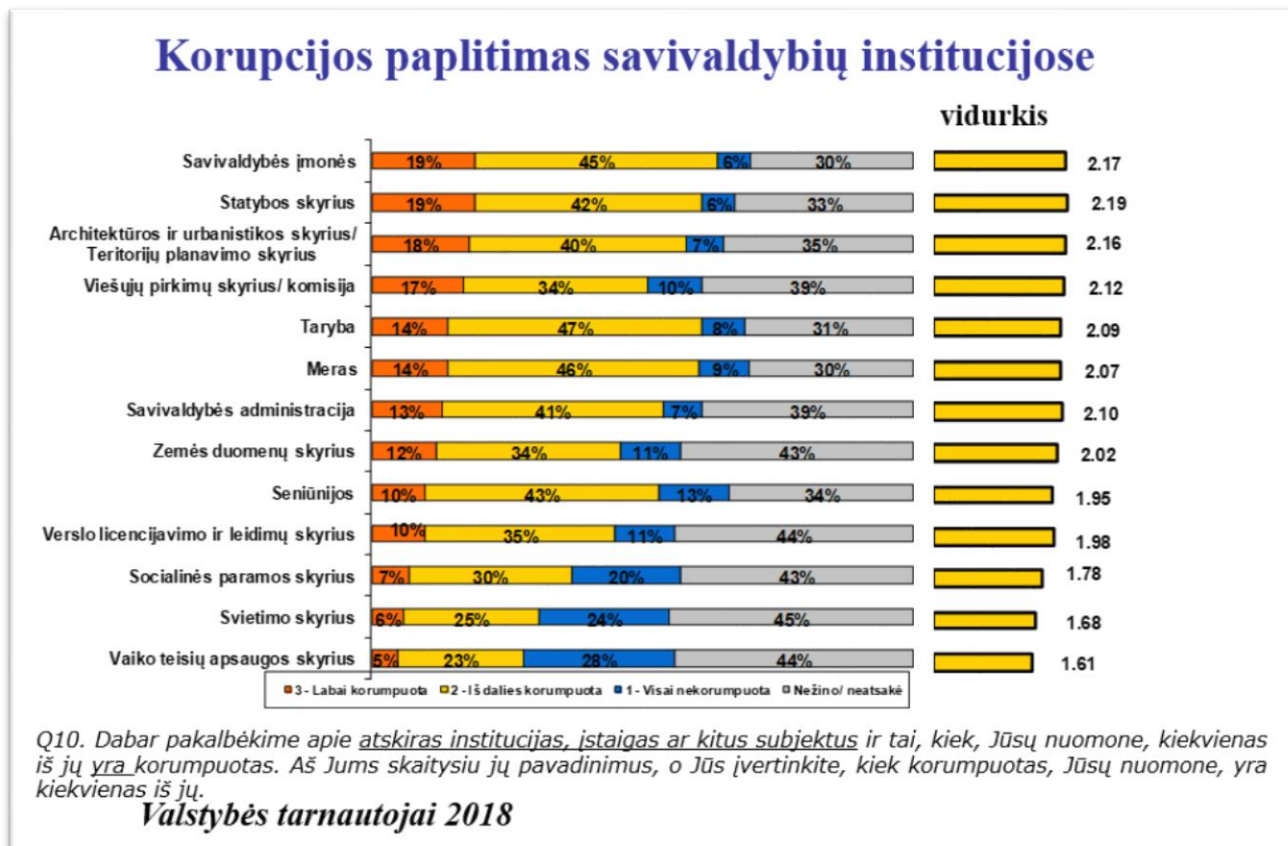

Dažnai nesilaikyta Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnio nuostatų ir skiriant įmonių vadovus į pareigas nesikreipta į STT su prašymu pateikti informaciją apie asmenis, siekiančius eiti bendrovių vadovų pareigas. Nustatyti korupcijos rizikos veiksniai kilo ir dėl nepakankamai gerai organizuotų darbo procesų, nereglamentuotų veiklos procedūrų. Viešųjų ir privačių interesų valdyme pasigendama aktyvesnės savivaldybės kontrolės.

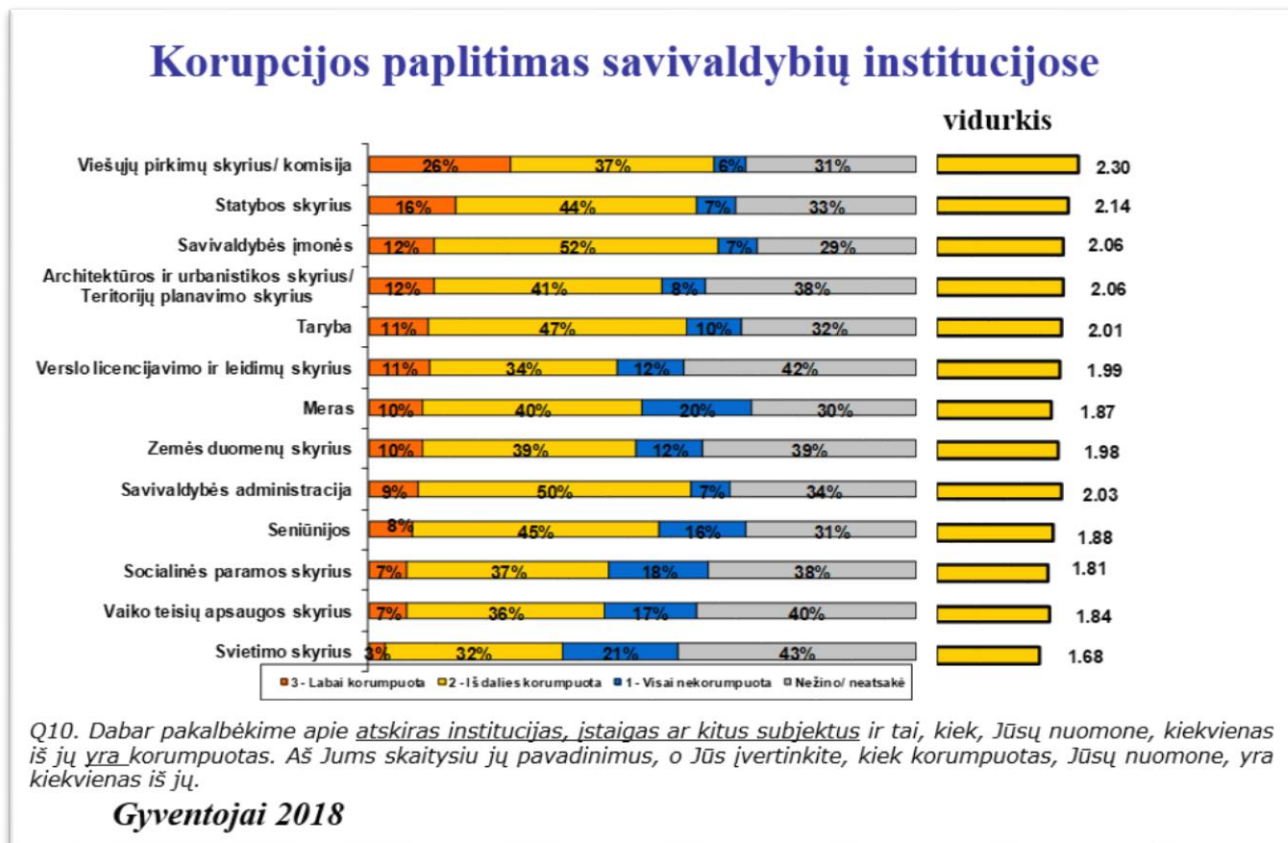
Ne visada užtikrinamos skaidrios vadovų atlyginimo, priedų skyrimo procedūros ir kai kuriais atvejais savivaldybė nebuvo reglamentavusi ir nustačiusi įmonės vadovų, jų pavaduotojų ir vyriausiųjų buhalterių darbo užmokesčio nustatymo tvarkos, nereglamentuotas laikinai įmonių vadovų pareigas einančių asmenų darbo apmokėjimas.

Tobulinant SVĮ valdyseną ir viešųjų pirkimų procedūras, svarbu korupcijos prevenciją suvokti ne kaip formalią ir deklaratyvią, o kaip realią, pridėtinę vertę kuriančią ir naudą visuomenei teikiančią veiklą. Nuo vadovų požiūrio į šį klausimą ženkliai priklauso atsparumo korupcijai būklė savivaldybėje ir jos valdomose įmonėse. Taip pat būtina skirti didesnę dėmesį asmenų, atsakingų už korupcijos prevencijos veiklą, parinkimui, kvalifikacijos kėlimui. Siekiant sėkmingų rezultatų, korupcijos prevencija turi būti suformuota kaip prioritetas savivaldybės, jos įstaigų ir įmonių veiklos tikslas, turi būti užtikrinta kontrolė ir atskaitomybė. Antikorupcinės veiklos rezultatai visuomenei neturi kelti abejonių dėl įmonių veiklos skaidrumo.

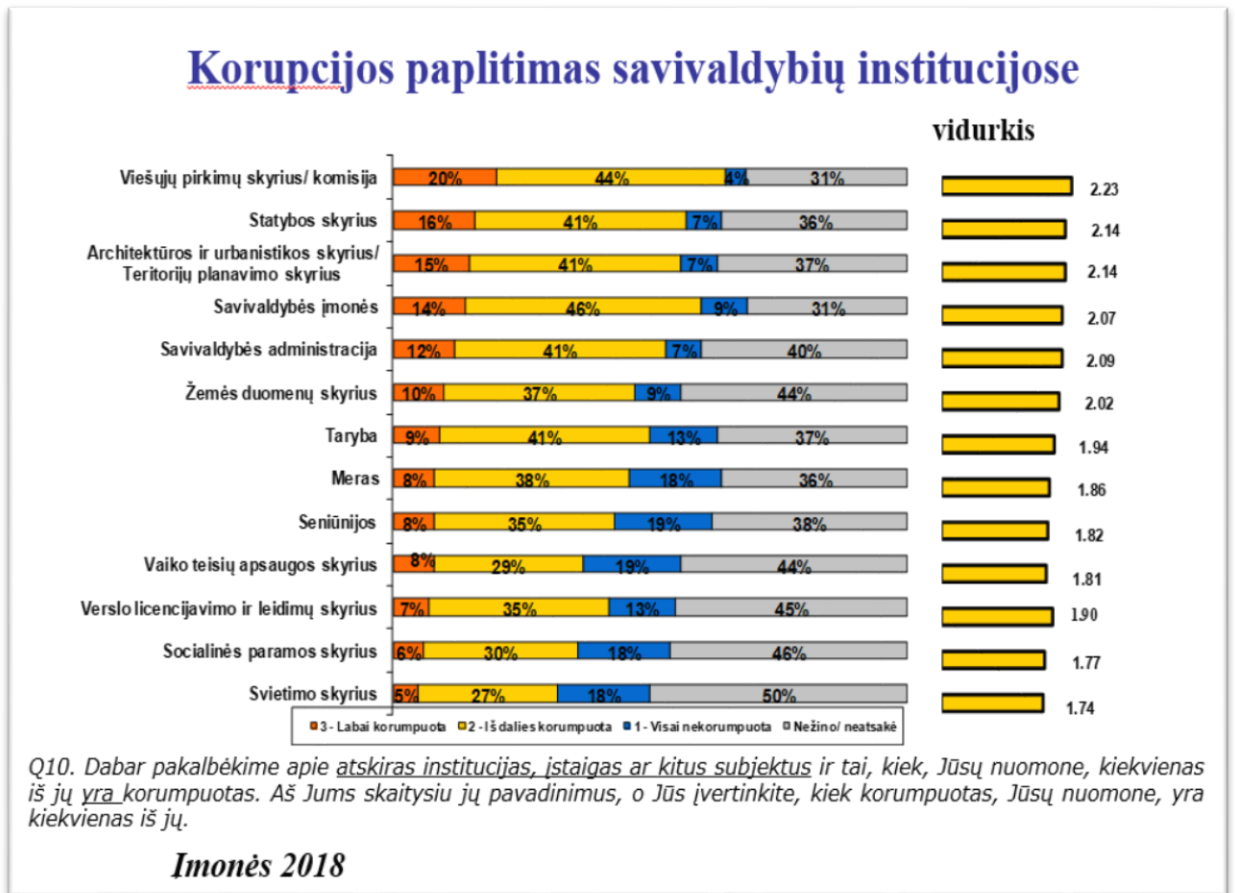
1 diagrama

2 diagrama

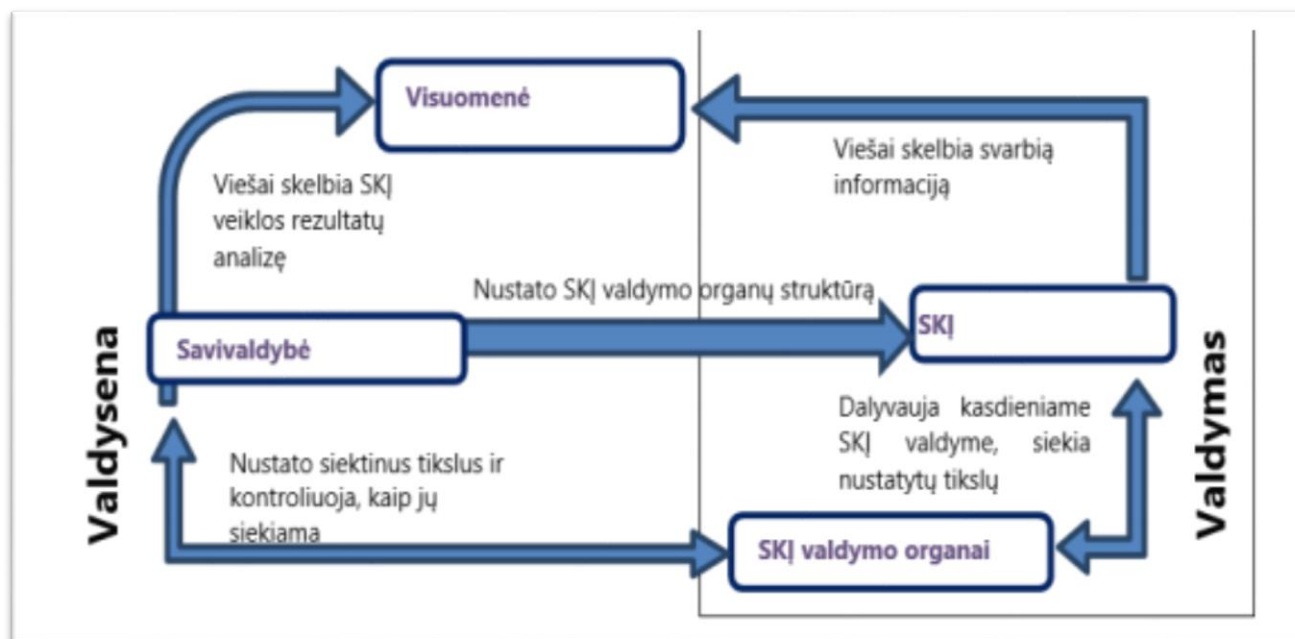
3 diagrama

Šaltinis – „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018“³⁴

³⁴ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>.

SVĮ valdysenos ir valdymo schema

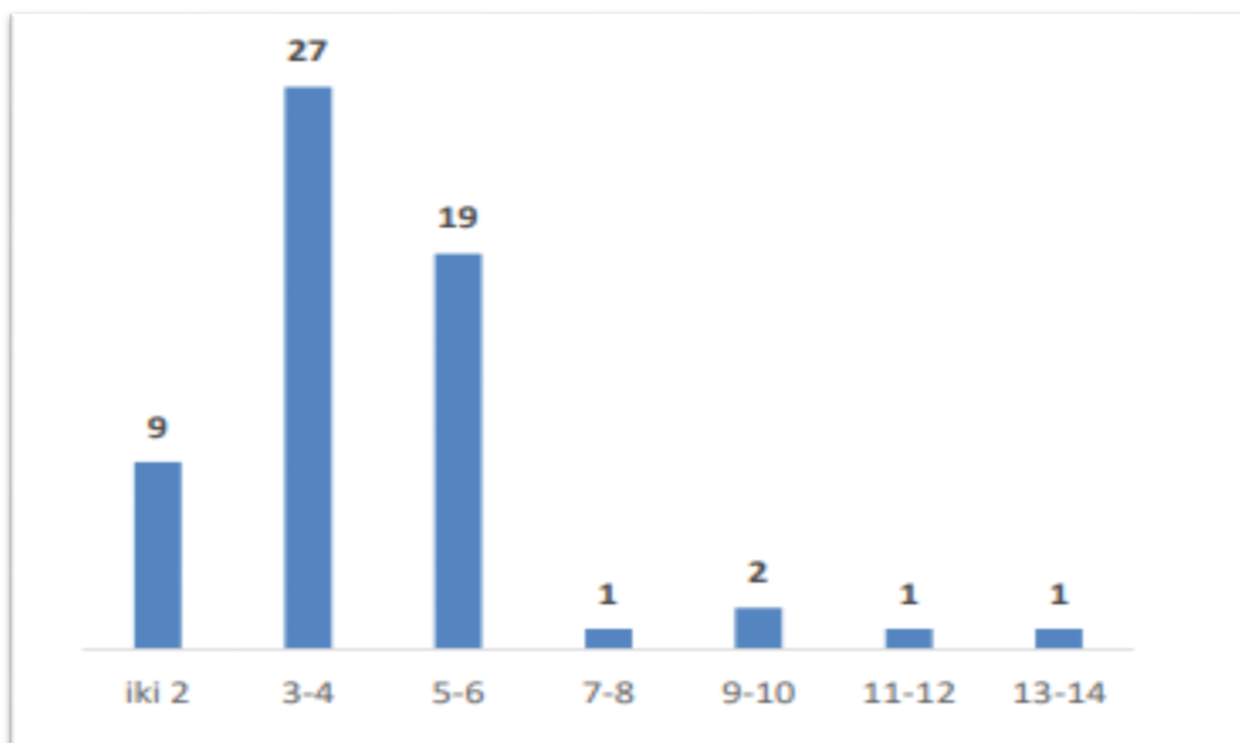

Šaltinis – Valstybės kontrolė³⁵

³⁵ Valstybinio audito ataskaita, 2017 m. balandžio 25 d. Nr. VA-2017-P-30-1-9 „Ar savivaldybių kontroliuojamų įmonių valdysena užtikrina efektyvią ir skaidrią įmonių veiklą“.

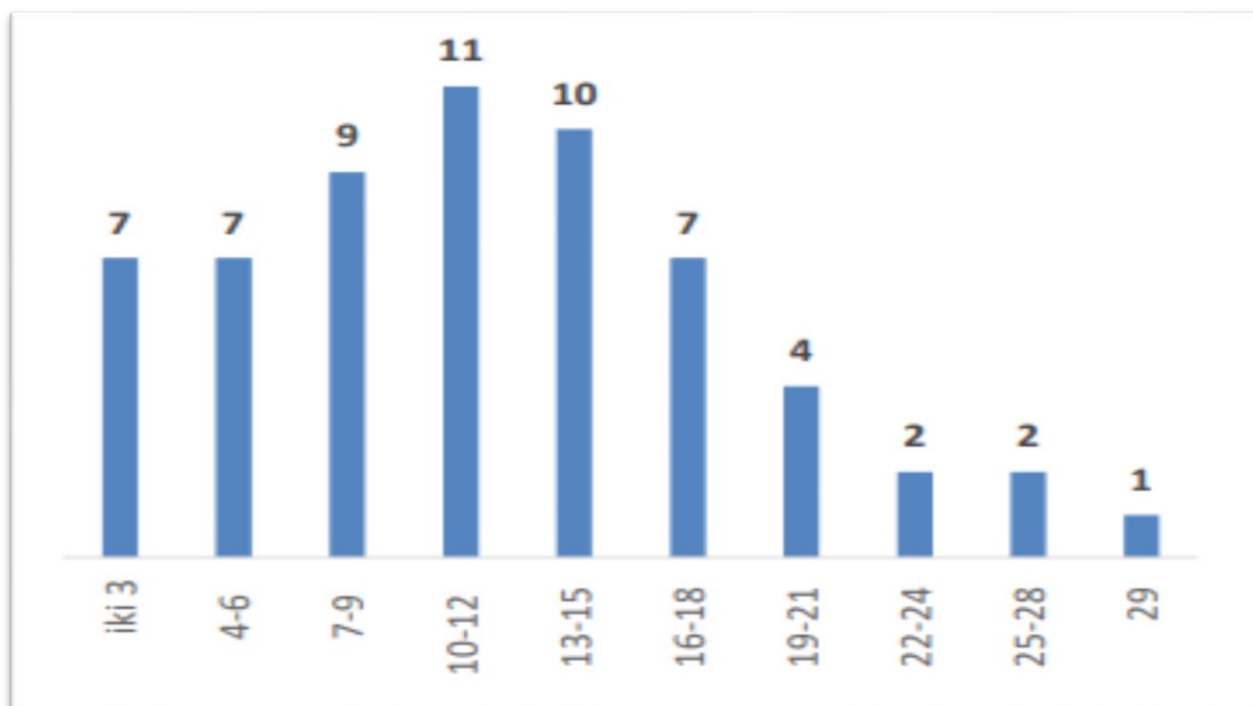
1 diagrama

Savivaldybių skaičius, pagal jose veikiančių atitinkamą SVĮ kiekį, vnt., 2017 m. pab.

2 diagrama

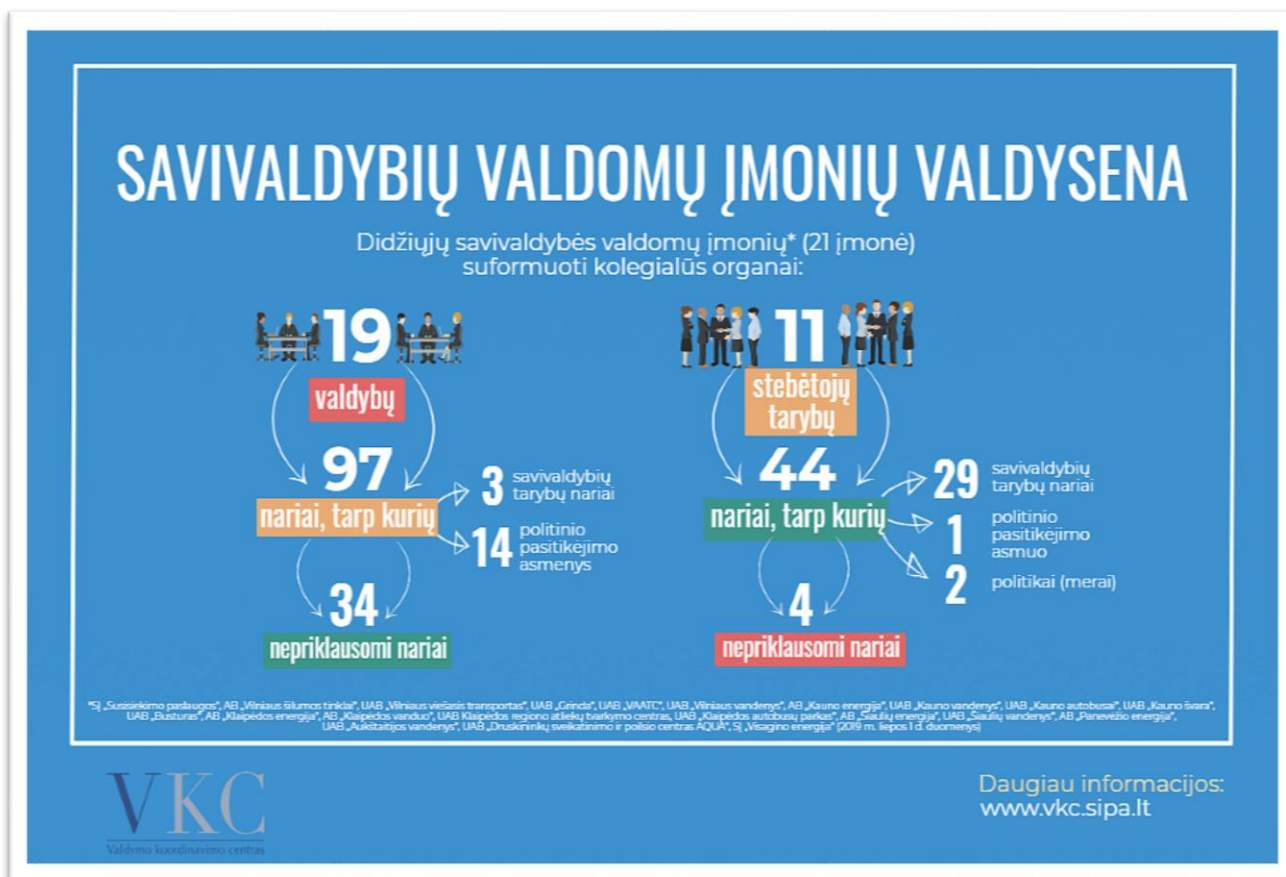
Savivaldybių skaičius pagal jų SVĮ veiklą kiekį, vnt., 2017 m. pab.

Šaltinis – Lietuvos laisvosios rinkos institutas³⁶

³⁶ Prieiga internete: https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/01/PB-savivaldybi-----mon--s_20180118.pdf.

SVĮ valdysenos schema

Šaltinis – Valdymo koordinavimo centras³⁷

³⁷ Prieiga internete: <https://vkc.sipa.lt/naujienos/savivaldybiu-valdomose-imonese-valdysenos-spragos/>.

SVĮ nepotizmo rizikos

VIDINIO NEPOTIZMO RIZIKOS SAVIVALDYBIŲ VALDOMOSE ĮMONĖSE

Giminystės ryšiai tarp SVĮ* darbuotojų

SVĮ, turinčių didžiausią dalį ryšių, pavyzdys**

IŠORINIO NEPOTIZMO RIZIKOS SAVIVALDYBIŲ VALDOMOSE ĮMONĖSE

Giminystės ryšiai tarp SVĮ ir SA*** darbuotojų

SVĮ, turinčių didžiausią dalį ryšių, pavyzdys**

* SVĮ – savivaldybių valdomos įmonės

** nuasmenintos SVĮ

*** SA – savivaldybių administracijos

Šaltinis – STT